

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
імені С.З. ГЖИЦЬКОГО

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра туризму

Допускається до захисту

“ ___ ” _____ 2023р.

Зав. кафедри _____

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Студента Чуплака Василя Васильовича

на тему:

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

на присвоєння кваліфікації – **Магістр з туризму**

Керівник роботи _____

к.е.н., доц. Липчук Н.В.

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра туризму

ОС Магістр

Спеціальність 242 Туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ **Л.П. Кушнір**

“ ___ ” _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

ЧУПЛАКУ ВАСИЛЮ ВАСИЛЬОВИЧУ

1. Тема роботи: «Стан та перспективи розвитку туризму Карпатського регіону України»

керівник роботи к.е.н., доцент Липчук Н.В., затверджена наказом вищого навчального закладу від « ___ » _____ 2023 року № _____

2. Строк подання студентом проекту (роботи) листопад 2023 року

3. Вихідні дані до проекту (роботи) – *робота буде виконуватись у межах Карпатського регіону.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): *ознайомитись із географічним розташуванням та природними*

умовами Карпатського регіону; розглянути різні види рекреаційно-туристичних ресурсів на території Карпатського регіону; проаналізувати інноваційні підходи до розвитку туризму у Карпатському регіоні та перспективи розвитку туризму в Українських Карпатах.

5. Перелік графічного матеріалу – у роботі будуть представлені таблиці, рисунки, графіки.

6. Дата видачі завдання 15.05.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вступ	20.05.2023 р.	
2	Огляд наукової та патентної літератури	23.08.2023 р.	
3	Вивчення методів досліджень	20.09.2023 р.	
4	Опрацювання результатів досліджень	20.10.2023 р.	
5	Формування висновків та підготовка роботи до захисту	15.11.2023 р.	

Студент _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Чуплак В.В. Стан та перспективи розвитку туризму Карпатського регіону України: Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти: (242 «Туризм») / ЛНУВМБ ім. С.З. Гжицького. Кафедра туризму. Наук. кер.: Н.В. Липчук, к.е.н., доцент. Львів, 2023. 75 с.

У роботі охарактеризовано поняття туризму у науковій літературі, дано загальну характеристику показникам сталого розвитку туризму, проаналізовано інноваційні підходи до розвитку туризму у Карпатському регіоні, охарактеризовано переваги Карпатського регіону в туристичній діяльності України, розглянуто карпатський проєкт: міжнародна співпраця для збереження сталого розвитку Карпат; проаналізовано перспективи розвитку туризму в Українських Карпатах.

Ключові слова: туристична діяльність, туристично-рекреаційні ресурси, туристично-рекреаційний потенціал, сталий розвиток Карпат.

© В.В. Чуплак 2023

© ЛНУВМБ ім. С.З. Гжицького 2023

ANNOTATION

Chuplak V.V. State and prospects of tourism development in the Carpathian region of Ukraine: Qualification work for obtaining the second (magister) level of higher education: (242 "Tourism") / LNUVMB named after S.Z. Gzytsky Department of tourism. Science manager: N.V. Lypchuk, Candidate of Economic Science, docent. Lviv, 2023. 75 p.

The paper describes the concept of tourism in the scientific literature, gives a general description of the indicators of sustainable tourism development, analyzes innovative approaches to tourism development in the Carpathian region, characterizes the advantages of the Carpathian region in the tourism activity of Ukraine, considers the Carpathian project: international cooperation to preserve the sustainable

development of the Carpathians, and analyzes the prospects for tourism development in the Ukrainian Carpathians.

Keywords: tourist activity, tourist and recreational resources, tourist and recreational potential, sustainable development of the Carpathians.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ	8
1.1.Поняття туризму у науковій літературі.....	8
1.2.Сталий туризм: основні передумови, концепції та стратегії.....	14
1.3.Показники сталого розвитку туризму.....	22
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ	29
2.1.Інноваційні підходи до розвитку туризму у Карпатському регіоні.....	29
2.2.Переваги Карпатського регіону в туристичній діяльності України.....	41
2.3. Карпатський проєкт: міжнародна співпраця для збереження сталого розвитку Карпат.....	46
Висновки до розділу 2	55
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ	57
Висновки до розділу 3	64
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Актуальність. Сьогодні туризм став явищем і увійшов у повсякденне життя сотень мільйонів людей. До нього відносяться всі вільні переміщення людей від постійного місця проживання і роботи, а також сфери виробництва і сфери послуг, створені для задоволення потреб, що виникають у зв'язку з цими переміщеннями.

Туризм – це діяльність, важлива для життя людей і сучасного суспільства. Воно стало змістовною формою використання вільного часу та основним засобом міжособистісних і політичних, економічних і культурних контактів, які стали необхідними з інтернаціоналізацією всіх сторін національного життя. Земля України біологічно, кліматично, природно, історично, етнічно та культурно багата і є привабливим туристичним простором, який слід розвивати для задоволення естетичних потреб гостей.

Чимало природних і культурних пам'яток і місць за умови належного розвитку та реклами можуть стати важливими джерелами доходу для всієї України, для органів місцевого самоврядування всіх рівнів і навіть для жителів самої нашої держави, завдяки створенню нових робочих місць у туризмі. Вважається, що завдяки мультиплікативному ефекту 1 робоче місце в туризмі створює 7 нових робочих місць в інших пов'язаних з туризмом галузях і секторах бізнес-ланцюжка.

Галузь туризму та відпочинку проголошена стратегічним напрямом економічного розвитку Карпатського регіону та є важливим чинником стабільності та динамічного зростання бюджетних надходжень. Виникла необхідність дослідження основних переваг розвитку туризму в регіоні, які зумовлені діяльністю основних суб'єктів. Вивчення фінансової діяльності туроператорів і туристичних агентств є важливим для аналізу туристичної діяльності в регіоні, оцінки фінансового стану та прогнозування.

Останніми роками зріс інтерес європейського суспільства до соціально-економічних та екологічних проблем розвитку Карпатського регіону. Карпати

займають більшу частину території восьми європейських країн, за площею, чисельністю населення та можливостями в порівнянні з Альпами, за рівнем соціально-економічного розвитку явно поступаються цій гірській країні. Складне історичне середовище та політичні чинники формування сучасної східноєвропейської території, накладені на внутрішньополітичну та економічну ситуацію країн регіону, призвели до низки багатогранних проблем, що робить Карпати периферійним регіоном Європи.

Серйозність соціально-економічних та екологічних проблем Карпатського регіону України зумовлена не лише специфічними умовами гір та пов'язаними з ними труднощами життя альпіністів, а й складними питаннями державного реформування. Економіка та її вихід з економічної кризи. Це стосується як рівня економічного розвитку, так і раціонального використання природних ресурсів, а також стану демографічних і соціальних процесів, особливо рівень якості життя гірського населення. Рішення проблем регіонального розвитку ніколи не залишалося поза увагою економічної науки. Їх актуальність ще більше зростає в міру переходу суспільства до принципів сталого розвитку.

Проте питання стратегічного управління горами на основі сталого розвитку потребує подальших досліджень. Формування та реалізація стратегії сталого розвитку гірських територій потребує врахування специфічних регіональних чинників, що визначає напрямок дослідження, мету та структуру магістерської роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В процесі дослідження були використані праці: Л. Г. Агафонова [1], Ж. А. Богданова [4], П. І. Гаман [8], О. Є. Гарбера [10], В. Горбовий [12], Н. М. Гуржій [15], П. В. Жук [19], Ю. Зінько [23], О. М. Кальченко [25], В. М. Кифяк [29], В. С. Кравців [32], Є. С. Лавейкіна [36], М. Г. Мельничук [38], Ж. В. Поплавська [42], Н. Б. Рошко [48], І. Г. Смирнов [52], С. Стойко [55], Л. Ткачук [57], В. К. Федорченко [59].

Мета магістерської роботи є характеристика формування та перспективи сталого розвитку туризму в Українських Карпатах.

Відповідно до мети нами було поставлено і виконано такі **завдання**:

- охарактеризувати поняття туризму у науковій літературі;
- розглянути сталий туризм: основні передумови, концепції та стратегії;
- дати загальну характеристику показникам сталого розвитку туризму;
- проаналізувати інноваційні підходи до розвитку туризму у Карпатському регіоні;
- охарактеризувати переваги Карпатського регіону в туристичній діяльності України;
- розглянути карпатський проєкт: міжнародна співпраця для збереження сталого розвитку Карпат;
- проаналізувати перспективи розвитку туризму в Українських Карпатах.

Об'єктом магістерської роботи є туризм у Карпатському регіоні.

Предметом магістерської роботи є стан та перспективи розвитку туризму Карпатського регіону України.

Практичне значення дослідження може бути використане у науково-дослідній сфері, у туристичній діяльності, у туристично виховній роботі, у навчальному процесі.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних із формуванням перспектив сталого розвитку туризму в Карпатах України.

В процесі написання даної роботи використано сукупність загальнонаукових **методів**: метод аналізу наукових праць, метод аналізу, метод порівняння, а також – поєднання історичного та логічного методів, і міждисциплінарного підходу з використанням даних історії, туризму, країнознавства та інших дисциплін.

Інформаційну основу дослідження складають бази нормативних документів, статистичні та спеціальні періодичні довідники, вітчизняні й закордонні видання, збірники наукових праць з теми роботи.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

1.1. Поняття туризму у науковій літературі

В останні роки, у зв'язку зі зростанням значення туризму для соціально-економічного розвитку країни та добробуту людей, проблемам туризму приділяється широка увага. Туризм має політичне, освітнє, культурне, соціальне, біологічне, економічне, екологічне та гуманітарне значення для людства та суспільства. Враховуючи такий позитивний вплив туризму, необхідно проводити додаткові дослідження на цю тему, щоб її можна було детально вивчити, вдосконалити та розвинути, що дасть можливість Україні зайняти позиції на міжнародному ринку туристичних послуг.

Туризм як багатофункціональне соціокультурне та економічне явище вивчається багатьма дисциплінами. Його предмети навчання включають географію та економіку, медицину, психологію та соціологію, право та політологію, інженерні та технічні науки, а також архітектуру, історію та культурологію. Для кожної науки важливі різні аспекти туризму: для географічних наук – просторові аспекти, для біологічних наук – здоров'я та медицина, для освітніх наук – освіта, для соціальних наук – правові, економічні, соціальні аспекти тощо [53, с. 127].

Були дані різні визначення з різних наукових точок зору та практичних оцінок туризму в різних сферах суспільного життя. Значення туризму на етапі розвитку сучасної цивілізації та той факт, що жодна наука не може вичерпно описати туризм як власний об'єкт дослідження, вимагає широкого застосування результатів різних наукових напрямків. Це розширить можливості ефективного управління розвитком туризму на глобальному, національному та локальному рівнях і сприятиме досягненню національних економічних, соціальних і політичних цілей на міжнародній арені [57, с. 110].

Одне з найперших і найпоширеніших визначень туризму було запропоновано В. Хунцікером і К. Крапфом: «туризм – це сукупність явищ і відносин, що виникають внаслідок подорожі, якщо вона не призводить до постійного перебування туриста в місці, з прибутком. не має до цього нічого спільного» [61, с. 54].

Огляд сучасних підходів до тлумачення цього поняття варто розпочати з посилань. Найбільш поширене визначення «туризм» – це подорож певними маршрутами всередині країни або за кордоном. Крім того, на думку автора, характеризують пізнавальне призначення подорожі та наявність рухових елементів. Друга група авторів вважає туризм поведінкою людей, які тимчасово залишають своє постійне місце проживання з розважальною, освітньою, діловою та іншою метою, не займаючись оплачуваною діяльністю.

Крім того, В. Т. Бусел розглядав поняття «туризм» ширше, а саме і як подорож, і як тимчасовий виїзд з постійного місця проживання, тобто поєднував два попередні поняття. Н. Й. Шведова акцентує увагу на понятті «туризм», який є спортивною або подорожжю з оздоровчою та пізнавальною метою.

Наведене вище визначення поняття «туризм» не зовсім точно відображає конкретні обставини виду туризму. Відпочинкова та комерційна діяльність осіб, що надають туристичні послуги.

О. О. Любіцева вважає, що туризм, як мобільна форма споживання та розваги, базується на подоланні простору, а його сутність пов'язана з природою регіону та навколишнім середовищем у широкому розумінні (не лише природним середовищем, а й природним навколишнє середовище) і соціальний, культурний та економічний контекст людської діяльності) і географічний [37, с. 102].

У статистиці використовується найбільш поширене і єдине визначення туризму. Якщо дивитися на туризм зі статистичної точки зору, то туризм – це форма переміщення населення, яка не пов'язана зі зміною постійного місця проживання чи роботи. Це визначення з'явилося в першій половині 20 століття. Це призвело до стрімкого розвитку туристичних потоків, зростання ролі туризму

у світовій економіці та, як наслідок, намагань зберегти статистику відвідувачів. Для статистичних цілей людей, які подорожують, називають «туристами» [58, с. 109].

Туризм є невід'ємною частиною повсякденного життя сучасної людини та умовою розвитку її творчого потенціалу. Туризм надає економічній галузі додаткові можливості для створення робочих місць і трансформації інфраструктури. Туризм сприяє відновленню посткризової світової економіки, підвищує ефективність використання ресурсів і створює нові економічні «ніші» [35, с. 32].

Туризм – це один із станів внутрішньої духовної культури людини та форма діяльності, що виходить за рамки традиційної функції людини чи утилітарного використання чогось. Метою туризму як духовного світу людини є підтримка внутрішнього процесу духовно-культурного самоствердження, людських інтересів, правил взаємодії та спілкування [10, с. 29].

Водночас туризм не є утилітарною діяльністю, тому що вона не орієнтована на зовнішню вигоду, а утилітарною, тому що корисна людині, яка подорожує, дає їй відчуття «володіння» своїм майном, силою та можливостями.

Туризм – це процес, який надає людині можливість подолати одновимірність, фрагментарність, первинність і «лінійність» її взаємодій з об'єктами культури.

Туризм є «силовим полем» людського досвіду. Свідомість, емоції та мислення «безпосередньо опосередковані» стають одним із конкретних і справді важливих станів самостворення людини. Туризм подібний до ігор, що є важливою ознакою сутності людського буття, а через естетичний характер ігор вважається задоволенням, пов'язаним із вільним виявленням життєвих сил [15, с. 11].

Туризм розкриває залежність правил людської взаємодії та взаємодії від розвитку індивідуальних сутнісних сил і здібностей, оскільки при цьому виявляється культурна функція туризму, яка є позитивним фактором у формуванні культурних стандартів. Туризм безпосередньо залежить від

матеріальних вимірів, людського досвіду, які пов'язані з перцептивною, інтуїтивною основою існування людини.

Туризм – це багатогранна можливість вільного вибору і розуміння індивіда суспільних процесів у процесі оволодіння іншомовним буттям і менталітетом, культурою і природою, економікою і політикою, це процес адаптації людини до чужого середовища. Мовне середовище сприяє тому, що він виконує свою роль і статус самостійно. У 21 столітті туризм став найважливішою моделлю функціонування різноманітних ділових відносин, виводячи взаємодію між культурами та цивілізаціями на новий рівень. Туризм розглядається як процес, що розкриває структуру взаєморозуміння між людьми, що реалізується через прототипи та стандарти особистої поведінки, як форма творчого пошуку та «виращування» відсутніх якостей і зв'язків, звільнення від неефективності у всіх сферах життя суспільства [18, с. 143].

Можна зробити висновок, що визначення слова «туризм» усіма авторами дуже близьке до Закону України «Про туризм». У цьому законодавстві під туризмом розуміється тимчасовий виїзд особи з місця її проживання з оздоровчими, освітніми, професійними, комерційними чи іншими цілями без здійснення оплачуваної діяльності в місці виїзду [43].

Таке розуміння природи туризму практично не викликає суперечок у науковій літературі. Навпаки, судячи з праць, опублікованих останніми роками, цю точку зору цілком визнали вчені, особливо В. К. Федорченко, І. М. Мініч, Н. Яновська та ін..

У результаті проведеного дослідження було встановлено основні характеристики туризму (рис. 1.1.).

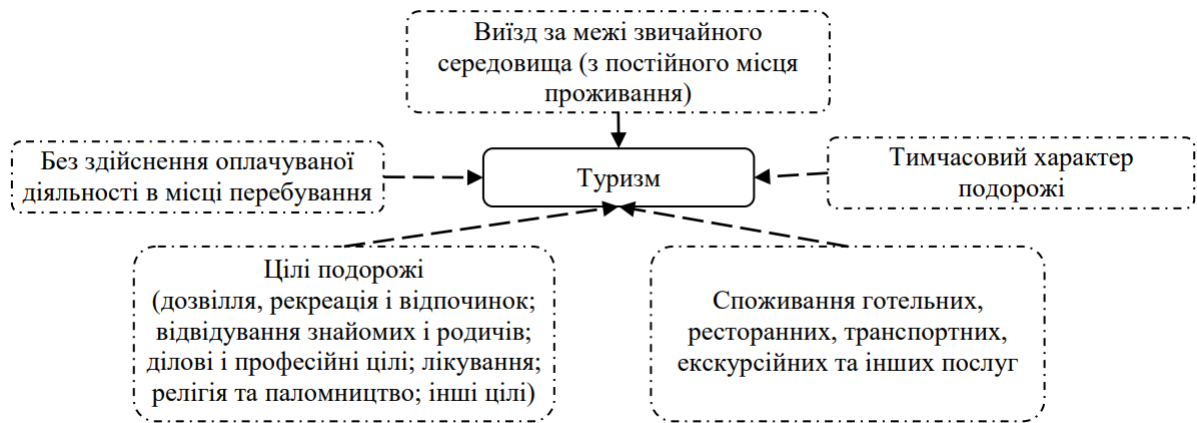

Рис. 1.1. Характерні ознаки туризму

Таким чином, основними характерними ознаками туризму є:

- видалення із звичного оточення (залишення постійного мїсця проживання). Пересування людей у межах їхнього звичайного середовища проживання не вважається туризмом;
- тимчасовий характер поїздки. Тривалість туристичних подорожей здебільшого обмежується не більше 12 мїсяцїв поспїль;
- платна діяльнїсть у мїсці розмїщення не проводилась. Основною метою подорожї не повиннї бути заходи, оплаченї джерелом вїдвїдуваного мїсця;
- споживання готелїв, ресторанїв, транспорту, екскурсїй та інших послуг. Туристичнї подорожї обов'язково пов'язанї зі споживанням цих послуг;
- мета подорожї є однїєю з важливих характеристик, яка дозволяє чїтко визначити вид діяльностї, що пїдпадає пїд туризм.

З огляду на викладене, пїд туризмом слїд розумїти діяльнїсть, яка включає споживання готельних, ресторанных, транспортних, екскурсїйних та інших послуг і пов'язана з вїдпочинковими, навчальними, професїйними, дїловими, туристичними подорожами поза мїсцем постійного проживання. Для спортивних, релїгїйних та інших цїлей, але не для оплачуваних заходїв за мїсцем перебування. При цьому до туристїв належать також особи, якї подорожують в Україну чи інші країни з метою, не забороненою законодавством країни проживання, без здїйснення оплачуваної діяльностї вїд 24 годин до одного року та зобов'язанї залишити країну або перебувати в межах визначений перїод.

Крім того, необхідно чітко розмежовувати поняття «туризм» і «туристична діяльність». Зокрема, під туристичною діяльністю розуміється діяльність з надання різноманітних туристичних послуг відповідно до вимог законодавства. Чіткого розмежування між цими поняттями немає, тому в деяких працях дослідників їх можна ототожнювати. Наприклад, Ж. А. Богданова розглядає туризм з двох аспектів: «З одного боку, це діяльність людини, спрямована на задоволення потреб у рекреаційних, лікувальних, пізнавальних, комерційних та інших цілях, що передбачає все, починаючи від основного тимчасового пересування. місця проживання, що породжує багато соціально-економічних відносин, а туризм – це форма бізнесу, спрямована на отримання прибутку шляхом організації та надання відпочинку іншим» [4, с. 194].

В. С. Мельничук у своїй книзі стверджує, що «туризм – це не тільки захоплюючий вид розваги, а й індустрія, яка забезпечує працевлаштування мільйонів людей» [38], що теж не зовсім так.

Поняття «туризм» і «туристична діяльність» дуже різні. Туризм передбачає споживання таких послуг, як готелі, громадське харчування, транспорт, екскурсії та страхування, а специфічна мета туристичної діяльності полягає в комплектації цих послуг і створенні туристичних продуктів, тобто діяльності, яка забезпечує виробництво туристичних продуктів. Такі послуги, тому їх споживання можливе. Туристична діяльність пов'язана з наданням послуг людям, які бажають відпочити за кордоном, тоді як туризм безпосередньо пов'язаний з процесом виїзду за межі постійного місця проживання. Крім того, туристична діяльність здійснюється з метою отримання прибутку. Туризм не з метою отримання прибутку, а лише для задоволення особистих духовних потреб або відпочинку, лікування, фізичних вправ.

Основним суб'єктом туризму є туристи, які безпосередньо беруть участь у процесі споживання турпродукту. Основними суб'єктами туристичної діяльності є туристичні оператори та турагенти. Вони забезпечують формування туристичного продукту та безпосередньо впливають на організацію та методику обліку туристичного продукту. Однак туристи не мають відношення до

бухгалтерського обліку і можуть лише впливати на якість туристичних послуг. забезпечується через вираження. власні бажання.

Отже, аналіз теоретичних досліджень показує, що єдиного підходу до концептуального визначення інституцій класифікації туризму ні в навчальній, ні в науковій літературі немає. Ця проблема призводить до нечіткого та суперечливого тлумачення цих понять і створює проблеми в процесі правового регулювання туристичної діяльності. З цих проблем різні вчені висунули свої думки та результати досліджень, а систематизація та узагальнення цих думок та результатів досліджень дозволить вирішити проблеми та створити єдину категорію концептуальних прийомів. На основі проведеного дослідження виділено основні характеристики туризму, які покладені в основу підходу, прийнятого в даній статті, до пояснення вищезазначених понять. Ми вважаємо, що під туризмом слід розуміти діяльність, яка включає споживання готельних, ресторанних, транспортних, екскурсійних та інших послуг і пов'язана з відпочинковими, навчальними, професійними, діловими поїздками поза місцем постійного проживання. , спортивних, релігійних та інших цілей, але платні заходи в помешканні не проводяться. Варто зазначити, що необхідно розрізняти поняття «туризм» і «туристична діяльність». Порівняльна характеристика наведених понять на основі їх основних характеристик дозволяє зробити висновок, що під туризмом слід розуміти безпосередній процес подорожі, а під туристичною діяльністю – механізми, що забезпечують його здійснення.

1.2. Сталий туризм: основні передумови, концепції та стратегії

Сьогодні проблема сталого розвитку є однією з найактуальніших і нагальних проблем у світі, що виникає внаслідок складних відносин між людиною та навколишнім природним середовищем. Виходячи з цього, на міжнародному рівні почали серйозно обговорюватися та вирішуватися глобальні соціально-економічні та екологічні проблеми, першими з яких [2, с. 43]:

– незворотній процес деградації, забруднення навколишнього середовища;

- демографічний вибух, нестача продовольства, безробіття;
- виснаження природних ресурсів, знищення і збіднення видового (рослинного і тваринного) різноманіття;
- нерівномірність розвитку, зростання розриву між економічно розвиненими країнами та бідними країнами тощо.

Туризм розглядається як відкрита система, умовно поділена на три взаємодіючі підсистеми (економічну, природну та соціальну), з метою сталого та безпечного розвитку, що означає економічну, екологічну та соціально-безпекову складові Часткова інтеграція [2, с. 44].

Розвиток туризму безпосередньо залежить від забезпечення безпеки туристів і ступеня захисту їх життя, здоров'я, майна. Зростання кількості та частоти подібних аварій та інцидентів за участю вітчизняних туристів через різні причини в країні та за кордоном демонструє відсутність відповідних та цілеспрямованих зусиль для забезпечення безпеки туристів. На даному етапі відсутня централізована система статистики забезпечення безпеки туристів та інших подій за участю туристів. Створення такої системи може стати основою, відправною точкою для створення механізмів безпеки. У той же час, ми також повинні усвідомлювати, що безпека є основним споживчим атрибутом, який туристичні послуги повинні мати в об'єктивній реальності. Тільки завдяки забезпеченню цієї безпеки можуть бути повною мірою реалізовані інші його споживчі властивості.

Демографічна ситуація у світі залишається важкою внаслідок швидкого зростання населення; молодшого населення в країнах, що розвиваються, та старіння населення в економічно розвинутих країнах; непропорційного розподілу світового економічного потенціалу та повного набору соціальних благ, які надаються людям, що призводить до значної центри та периферійні регіони світу, величезний розрив у рівні економічного розвитку, збільшення кількості біженців та іммігрантів тощо [13, с. 131].

Враховуючи сучасну екологічну ситуацію, люди поступово усвідомлюють реальну загрозу екологічних катастроф. Саме в цьому контексті виникла

концепція триєдності сталого розвитку, яка багато в чому узгоджується з концепцією «антропоцену», запропонованою В. І. Вернадським, який майже століття тому створив вчення про єдність людини і природи. , Це вчення про єдність людини і природи. відносини та взаємодії.

Перехід до сталого розвитку в усіх сферах людської діяльності є одним із головних і актуальних трендів сучасного світу, якого дотримуються світові лідери, працюючи над сотнями державних і міжурядових програм. Основним завданням цієї концепції є поєднання потреб забезпечення економічного зростання та соціального розвитку людини з охороною навколишнього середовища [50, с. 102].

Ключові положення триєдної концепції наголошують на тому, що економічне зростання має здійснюватися в контексті захисту навколишнього середовища, відповідати екологічним обмеженням і стандартам, супроводжувати соціальні зміни та сприяти покращенню соціокультурних сфер.

Місцеві інформаційні центри, путівники, карти та інші джерела інформації є першим кроком у зниженні сприйняття туристами потенційної небезпеки, і вони фактично зменшують кількість нещасних випадків, хвороб і злочинів проти туристів. Водночас у туристичних центрах повинні бути медичні та рятувальні служби, які можуть надати екстрену допомогу туристам. Важливу роль у формуванні позитивного іміджу будь-якого туристичного центру відіграє профілактика злочинності [13, с. 132].

Формулювання системи індикаторів безпеки розвитку дестинаційного туризму означає формування системи моніторингу цих індикаторів. При цьому основним завданням є організація системи моніторингу дестинаційного туристично-розважального комплексу [52, с. 69]:

- формувати основу первинної інформації та аналізу;
- виберіть найбільш відповідний інструмент для аналізу кампанії.

Тому ми вважаємо, що підхід до розробки стратегії сталого розвитку туризму дестинації має включати:

- загальний підхід до планування розвитку туризму на основі принципів сталого розвитку туризму;
- цілі і завдання розвитку туризму, скориговані протягом тривалого періоду часу відповідно до досягнутих результатів і зміни обставин;
- здатність оцінювати культурні та природні ресурси місця призначення, стан навколишнього середовища (повітря, вода тощо), включаючи поточний стан і майбутні зміни;
- проаналізувати туристичний потенціал (включаючи національну ідентичність, народні промисли тощо) та поточну ситуацію в туристичному секторі території;
- збирати та оцінювати дані про відносний внесок туризму в регіональну економіку, кількість робочих місць, вплив зовнішніх факторів (ринкові тенденції, аналіз конкурентів, зміни навколишніх природних умов тощо);
- оцінка пропускнуої здатності туристичної інфраструктури;
- комплексний аналіз економічного, екологічного та соціального впливу розвитку туризму на напрямки;
- оцінити існуючі стратегії розвитку туризму та заходи щодо їх реалізації;
- оцінити ефективність спільної роботи всіх відповідних сторін (стейкхолдерів) і визначити перешкоди для більшої співпраці [52, с. 70].

Як ми всі знаємо, концепція сталого розвитку складається з трьох основних компонентів: економічного, соціального та екологічного.

Економічний – ґрунтується на теорії максимізації сукупного доходу при збереженні сукупного капіталу, який створив цей дохід. Ця концепція передбачає оптимальне використання обмежених природних ресурсів, використання екологічних, природних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, а також відповідних форм капіталу (природного та штучного) [39, с. 60].

Суспільство є людиноцентричним і спрямоване на підтримку стабільності соціальних і культурних систем, включаючи зменшення деструктивних

конфліктів між людьми. Невід'ємною складовою є справедливий розподіл матеріальних і духовних благ та охорона історико-культурної спадщини.

Екологічний – спрямований на захист цілісності природних систем. Особливе значення має життєздатність екосистем, від якої залежить глобальна стабільність усієї біосфери.

Сталий туризм – це процес, який задовольняє потреби відвідувачів, відвідувачів і місць, які їх приймають, зберігаючи та розвиваючи при цьому майбутні можливості.

Сталий розвиток туризму ґрунтується на теорії сталого розвитку та спрямований на зміну відносин між людиною та природою для розширення можливостей економічного зростання та розробки скоординованої глобальної стратегії виживання людства, зосереджуючись на відновленні меж економічних можливостей біосфери. захистити та відновити природні спільноти в необхідному масштабі [2, с. 54].

Сталий розвиток передбачає вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Розвиток є сталим лише тоді, коли існує баланс між різними факторами, що визначають загальний рівень життя.

Основними завданнями сталого розвитку є:

1. Відновлення та подальше збереження необхідної кількості та площі природних екосистем та їх здатності до самовідтворення.
2. Водночас забезпечити активне вирішення питань економічного, соціального, демографічного та духовного розвитку.
3. Узгодженість між швидкістю економічного розвитку та економічною ємністю екосистеми.

Ряд індикаторів, притаманних сталому розвитку, визначає кількісні та якісні параметри та формує науково-теоретичні передумови гармонійного розвитку національної економіки та світового господарства. Згідно з визначенням ООН, ключові показники можна розділити на 14 розділів: бідність, управління, здоров'я, освіта, населення, стихійні лиха, атмосфера, земля, морські

водні ресурси, прісна вода, біорізноманіття, економічний розвиток, глобальне економічне співробітництво, споживання та виробничий режим [3, с. 102].

Сталий розвиток туризму є важливою складовою розвитку національної економіки. Туризм, як галузь економіки, має складну взаємодію з навколишнім середовищем, тому завданням подальшого розвитку туризму сьогодні є зменшення його негативного впливу на навколишнє середовище. Навколишнє середовище (забруднення стічними водами та сміттям; викиди повітряного транспорту; ерозія пляжів, спричинена вирівнюванням прибережних зон; вплив на культуру місцевих жителів; втрата історичної та архітектурної спадщини; використання праці неповнолітніх тощо). Уряди повинні вживати обмежувальних заходів і юридичних заходів, щоб мінімізувати ці негативні наслідки.

Світовий саміт з питань сталого розвитку, або Саміт Землі, який відбувся в Йоганнесбурзі (ПАР) у 2002 році, підкреслює важливість впровадження принципів сталості в розвиток туризму, зважаючи на значну енергомісткість даного сектору економіки [3, с. 103].

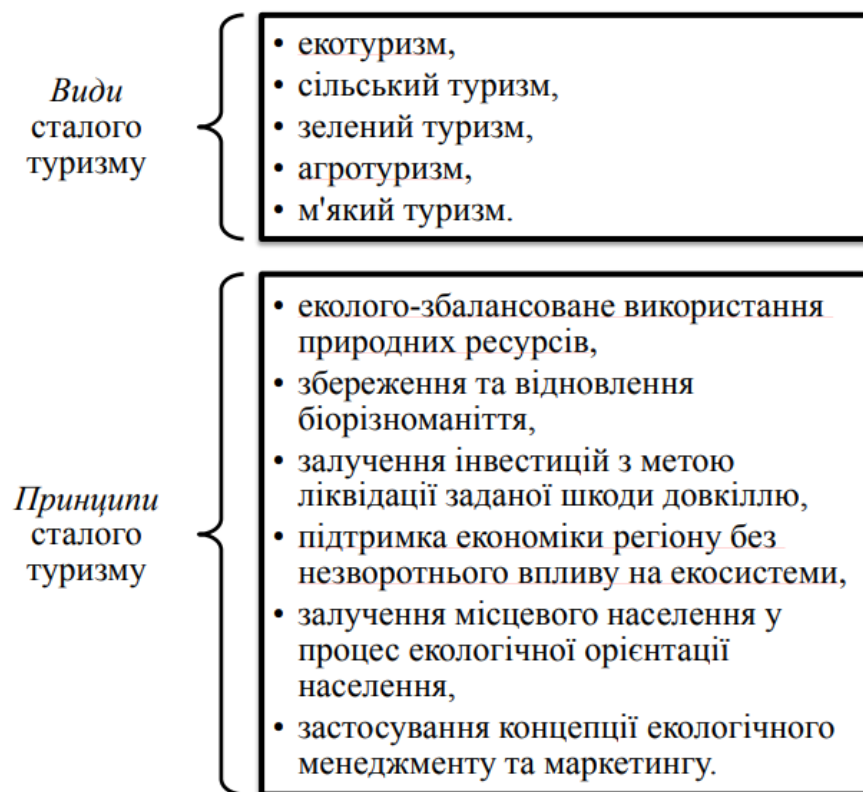

Рис. 1.2 Принципи та різновиди сталого туризму (узагальнено авторами)

Виходячи з цього, сталий туризм повинен:

1) Раціонально використовувати природні ресурси, одночасно підтримуючи ключові екологічні процеси та сприяючи захисту природної спадщини та біорізноманіття.

2) Підтримувати соціокультурну, історичну спадщину та традиції територій, які займаються туризмом.

3) Забезпечення економічної вигоди та створення умов для соціального розвитку місцевого населення [3, с. 104].

Організація туризму на засадах сталого розвитку має базуватися не лише на захисті навколишнього середовища та повазі до природних екосистем, а й враховувати всі економічні, соціальні та культурні особливості туристичної території. Враховуючи різноманіття видів туризму, необхідно ввести кожен вид туризму в збалансоване русло розвитку. Це можливо, якщо невід'ємними складовими є повага до місцевого населення та раціональне споживання природних ресурсів [3, с. 104].

Легкість переходу України до реалізації стратегії сталого розвитку визначається внутрішніми та зовнішніми чинниками, пов'язаними з прагненням України до євроінтеграції та необхідністю виконання міжнародних зобов'язань України. На фоні загострення конкуренції на міжнародному туристичному ринку та підвищення ролі різних країн у забезпеченні сталого розвитку туристичної індустрії привабливість і конкурентоспроможність вітчизняних турпродуктів дедалі слабшає. Тому туристично-курортний сектор держави не може забезпечити повноцінного виконання своїх економічних, соціальних і гуманітарних функцій і не сприяє охороні довкілля та культурної спадщини, створенню робочих місць та збільшенню населення. Частка сфери послуг у структурі ВВП [15, с. 11].

Відповідно до Стратегії сталого розвитку туризму та курортів в Україні, пріоритетами сталого розвитку туризму та курортів є:

– формувати конкурентоспроможні національні туристичні продукти;

- розвиток людських ресурсів на благо туризму;
- збереження потенціалу туристичних ресурсів, формування простору з високою туристичною привабливістю, забезпечення розумного та ефективного використання туристичних ресурсів;
- формування інформаційного простору в туристичній сфері;
- створення єдиної системи маркетингу в туристичній сфері;
- поглиблення міжнародного співробітництва для забезпечення сталого розвитку туризму [15, с.12].

Отже, проаналізувавши сталий туризм: основні передумови, концепції та стратегії, слід сказати, що концепція сталого розвитку в туризмі надає інструменти та можливості для окреслення моделі економічної стійкості, яку можна розробити без урахування співвідношення поточних і майбутніх пріоритетів. Враховуючи різноманіття видів туризму, необхідно ввести кожен вид туризму в збалансоване русло розвитку. Це можливо, якщо невід'ємною частиною цього є повага до місцевих жителів і раціональне використання природних ресурсів. Сталий туризм – це процес, який задовольняє потреби відвідувачів, туристів і приймаючих громад, зберігаючи та розвиваючи майбутні можливості.

1.3. Показники сталого розвитку туризму

Характеризуючи показники сталого розвитку, варто зазначити, що індустрія туризму охоплює широкий спектр видів економічної діяльності та вважається найпотужнішою галуззю у світі, а доходи від експорту перевершують такі галузі, як автомобільна та хімічна промисловість. Але туризм, динамічний і не завжди регульований, все більше відходить від своєї символічної назви – «індустрія без труб», сіючи хаос у природних системах і породжуючи соціальну напругу. Справжній вплив туризму на навколишнє середовище залишається прихованим, оскільки транспорт, особливо авіація, транспорт, готелі та громадське харчування, розглядаються як самостійні сектори індустрії послуг, а

не як взаємопов'язані компоненти єдиного комплексу з основною місією. Серед них – задоволення зростаючих потреб у туристичній сфері [25, с. 11].

Туристи становлять 57% від загальної кількості пасажирів міжнародних рейсів. Літаки споживають багато енергії, що загострює проблему руйнування озонового шару та посилює парниковий ефект. Адже 3,5% антропогенних парникових газів виробляють літаки [56].

У нових туристичних районах часто реалізуються великі проекти будівництва готелів, що створює кількість відходів і забруднення, з якими місцеві громади не можуть впоратися. Надмірне споживання енергії, води та палива туристами часто позбавляє корінні народи цих ресурсів.

Належний контроль і моніторинг досягнення цілей і впровадження основних ідей сталого (збалансованого) розвитку, оцінка ефективності використовуваних інструментів вимагають розробки та впровадження відповідних стандартів і індикаторів – індикаторів сталого розвитку, які відіграють роль у сталому розвитку. Критична роль у діагностиці стану складної системи «Природа-Економіка-Людина» відкриває можливість висвітлення існуючих проблем шляхом розробки відповідних міжнародних, національних та регіональних планів.

У світі активно розробляються стандарти та індикатори сталого розвитку. Цими питаннями займаються основні міжнародні організації, такі як: ООН, Світовий банк, Організація економічного співробітництва та розвитку, Європейська комісія, Науковий комітет з екологічних проблем тощо [25, с. 11].

Процес розробки індикаторів ще не повністю завершений, але проекти індикаторів були запропоновані для систем будь-якого розміру: глобальних, регіональних, національних, локальних, галузевих і навіть окремих поселень і підприємств.

Неможливо не помітити ці проекти щодо розробки індикаторів сталості, напр.:

– «система індикаторів збалансованого (сталого) розвитку, запропонована Комісією ООН по сталому розвитку, яка складається з 132 індикаторів»;

– «система інтегрованих екологічних та економічних національних рахунків (System for Integrated Environmental and Economic Accounting), запропонована Статистичним відділом ООН»;

– «програма екологічних індикаторів тощо» [51, с. 61].

Індикатори стійкості – це певні спостережувані та вимірювані характеристики, норми та умови, які дозволяють робити висновки про стан та зміни навколишнього середовища [5, с. 11].

На глобальному рівні Департамент політичної координації та сталого розвитку ООН, Комісія ООН зі сталого розвитку, Міжнародний інститут сталого розвитку (Канада) та Науковий комітет з навколишнього середовища (SCOPE) займаються індикаторами розвитку для сталого розвитку. Це питання розглядається і постійно обговорюється на різних міжнародних конференціях і семінарах.

Принципи забезпечення сталого розвитку туристичних територій на економічному рівні включають: узгоджене планування та управління розвитком туризму з іншими видами економічної діяльності та загальним напрямком розвитку країни та регіону; сприяння розвитку малого та середнього підприємництва, та створення можливостей для працевлаштування для індустрії туризму, підтримка впровадження туристичних екологічно чистих технологій, впровадження туристичного маркетингу для підвищення ефективності місцевої економіки та зменшення тиску на навколишнє середовище за рахунок більш рівномірного розподілу туристів у часі та просторі [16].

У соціальній сфері програмні заходи для сталого розвитку включають: Встановлення завдяки урядовим зусиллям тісної співпраці з усіма зацікавленими сторонами, включаючи національні ради з туризму, туристичні агенції та організації, приватний сектор і місцеві громади, щодо розвитку туризму. Прийняття рішень; забезпечення того, щоб корінні жителі користуються рівними умовами з іншими учасниками індустрії туризму, отримують економічні, соціальні та культурні вигоди від розвитку туризму та надають їм пріоритетні права на працевлаштування; поважають і захищають місцеву культуру,

традиційні ремесла та народні звичаї; заохочують туристів бути відповідальними поведінки та розвивати повагу до національних законів, культурних цінностей, соціальних норм і традицій[16].

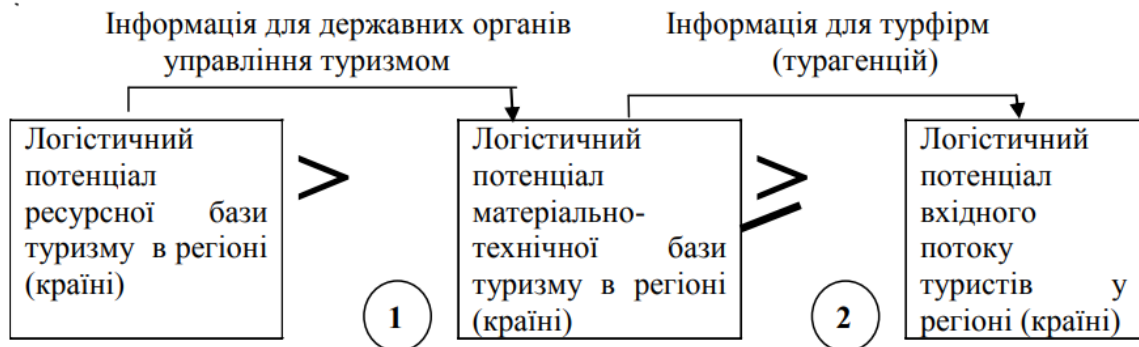

Рис. 1.3. Логістична модель сталого розвитку туризму в регіоні (країні)

Нагадаємо, що згідно з цією моделлю вихідною та планувальною (початковою) ланкою розвитку туризму в регіоні (країні) мають бути ресурси дозвілєвого туризму, а відповідно до логістичного потенціалу (пропускна спроможність або дозвілєвий потенціал) потік туристичні ресурси повинні визначати туризм і забезпечення їх потреб у необхідному комплексі послуг (розміщення, харчування, транспортне, інформаційне та програмне забезпечення) шляхом розвитку відповідної матеріально-технічної бази туризму. Необхідною умовою сталого розвитку туризму в даному регіоні (країні) є невеликий логістичний потенціал матеріально-технічної бази (ЛП МТБ) відносно ЛП МТБ, тобто рівняння 1 моделі. Це рівняння забезпечує гарантію першого рівня для забезпечення регіональними (національними) туристичними ресурсами [56].

На сьогодні існує багато індикаторів сталого розвитку туризму, серед яких:

- Індикатори раннього попередження (зменшити кількість туристів, що знову прибувають, розрахувати дозволене туристичне навантаження);
- Індикатори навантаження на природні системи (якість води, рівень шумового забруднення, управління відходами тощо);
- Вимірювання поточного стану туристичного сектору (рівень зайнятості населення туристичної галузі, рівень економічних вигод);

– Вимірювання впливу туризму на біофізичні та соціально-економічні сфери (втрата лісових ресурсів, втрата робочих місць у сфері туризму, зниження рівня доходів місцевих громад) [56].

У збалансованій стратегії розвитку туризму використовуються деякі показники, а саме:

1. Обсяг туризму:

– Кількість відпочиваючих, кількість днів, ночей і коштів, проведених у районі;

– Кількість туристів, які відвідують важливі історико-культурні об'єкти;

– Місячна кількість відвідувачів закладів розміщення та харчування;

– Кількість транспортних засобів.

2. Задоволеність відвідувачів:

– Відсоток задоволених відвідувачів (загалом і за типом послуг/місць);

– Кількість відвідувачів, які повернулися;

– Кількість отриманих скарг.

3. Якість діяльності туристичних організацій та ступінь задоволення туристичних потреб [60]:

– Місячна заповненість готелю та кількість відвідувачів;

– підвищення або зниження рівня якості послуг порівняно з попереднім роком;

– Кількість робочих місць в індустрії туризму (повний робочий день, неповний робочий день, цілорічний або сезонний);

– кількість сертифікованих та ліцензованих туристичних підприємств;

– Кількість підприємств, які використовують місцеві продукти.

4. Реакція спільноти:

– Відсоток опитаних жителів, які задоволені якістю місцевих туристичних послуг;

– Кількість скарг, пов'язаних з туристичною діяльністю.

5. Вплив на навколишнє середовище:

– умови якості повітря, ґрунту та води;

- ступінь забруднення природних ландшафтів;
- Кількість туристів, які прибувають громадським транспортом [60].

Отже, охарактеризувавши показники сталого розвитку, варто зазначити, що туризм є складним, дорогим процесом, який потребує великої кількості інформації, яку часто важко, а іноді й неможливо отримати. Ці та інші питання потребують подальшого опрацювання на міжнародному та національному рівнях.

Висновки до розділу 1

Отже, охарактеризувавши теоретико-методологічні засади розвитку туризму, можна зробити наступні висновки:

Аналіз теоретичних досліджень показує, що єдиного підходу до концептуального визначення інституцій класифікації туризму ні в навчальній, ні в науковій літературі немає. Ця проблема призводить до нечіткого та суперечливого тлумачення цих понять і створює проблеми в процесі правового регулювання туристичної діяльності. З цих проблем різні вчені висунули свої думки та результати досліджень, а систематизація та узагальнення цих думок та результатів досліджень дозволить вирішити проблеми та створити єдину категорію концептуальних прийомів. На основі проведеного дослідження виділено основні характеристики туризму, які покладені в основу підходу, прийнятого в даній статті, до пояснення вищезазначених понять. Ми вважаємо, що під туризмом слід розуміти діяльність, яка включає споживання готельних, ресторанних, транспортних, екскурсійних та інших послуг і пов'язана з відпочинковими, навчальними, професійними, діловими поїздками поза місцем

постійного проживання. , спортивних, релігійних та інших цілей, але платні заходи в помешканні не проводяться. Варто зазначити, що необхідно розрізняти поняття «туризм» і «туристична діяльність». Порівняльна характеристика наведених понять на основі їх основних характеристик дозволяє зробити висновок, що під туризмом слід розуміти безпосередній процес подорожі, а під туристичною діяльністю – механізми, що забезпечують його здійснення.

Концепція сталого розвитку в туризмі надає інструменти та можливості для окреслення моделі економічної стійкості, яку можна розробити без урахування співвідношення поточних і майбутніх пріоритетів. Враховуючи різноманіття видів туризму, необхідно ввести кожен вид туризму в збалансоване русло розвитку. Це можливо, якщо невід'ємною частиною цього є повага до місцевих жителів і раціональне використання природних ресурсів. Сталий туризм – це процес, який задовольняє потреби відвідувачів, туристів і приймаючих громад, зберігаючи та розвиваючи майбутні можливості.

Туризм є складним, дорогим процесом, який потребує великої кількості інформації, яку часто важко, а іноді й неможливо отримати. Ці та інші питання потребують подальшого опрацювання на міжнародному та національному рівнях.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

2.1.Інноваційні підходи до розвитку туризму у Карпатському регіоні

Аналізуючи інноваційні підходи до розвитку туризму у Карпатському регіоні, варто зазначити, що Сучасна соціально-економічна ситуація в Українських Карпатах вимагає поетапності сільського господарства, що забезпечує сталий економічний розвиток з мінімальним негативним впливом на довкілля. Нині більшість науковців вважають, що рекреаційне сільське господарство має бути пріоритетним у гірських умовах Карпат. Проте рекреаційна діяльність різноманітна і вимагає детального визначення всіх її видів і сфер, в яких вона здійснюється. Це особливо важливо для Гуцульщини, яка має найбільш мальовничі та різноманітні ландшафти [12, с. 123].

Розвиток туризму в Косово стане важливим чинником стабільного та динамічного зростання бюджетних надходжень, що позитивно вплине на стан багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво продуктів харчування). товари народного споживання, народні промисли тощо). Розвиток галузі сприяє підвищенню

зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, залученню українських та іноземних громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини нашого краю та захисту екологічної рівноваги [1, с. 344].

Господарська діяльність у туристично-відпочинковій сфері передбачає ефективне використання наявної фізико-технологічної бази туристично-рекреаційного комплексу (ТРК), сприяння її розвитку та збільшення частки галузі в національному доході та віддачі. Вкласти економічні ресурси для забезпечення зайнятості населення та повного задоволення попиту на туристичні та розважальні послуги.

За останні п'ять років розвиток індустрії туризму та відпочинку демонструє позитивну та стабільну тенденцію. Створення нового іміджу українського туристичного продукту та всебічний розвиток малого та середнього підприємництва у сфері туризму, особливо сільського зеленого туризму, призвели до стабільного зростання кількості туристів та пасажиропотоку. Послуги, що їм надаються [1, с. 345].

Незважаючи на позитивні зрушення в туризмі за останні роки, залишається багато факторів, які стримують розвиток туристично-відпочинкових комплексів в області та Україні. До факторів, що впливають на розвиток туризму, крім мотивації окремих підприємств до інвестування, оновлення та розширення виробництва, можна також віднести:

1. Податкове законодавство є нестабільним.
2. Податкова система нерозумна.
3. Відсутність пільг, що стимулюють створення нових суб'єктів господарювання та розвиток пріоритетних галузей національної економіки.

Недосконалість податкової системи опосередковано впливає на зниження виробничої та інвестиційної активності в національній економіці в цілому та в окремих галузях [29, с. 145].

Інвестиційна криза в свою чергу призвела до захисту реального зносу основного капіталу (переважно активної частини основних виробничих фондів).

Ці процеси проявляються в усіх галузях національної економіки, але найбільш яскраво проявляються у сферах виробництва та послуг. Існуюча матеріально-технічна база закладів ТРК є здебільшого морально та технічно застарілою та здебільшого неконкурентоспроможною [8, с. 43].

Карпатський регіон в Україні – це унікальна природна гірсько-лісова екосистема, яка займає площу 37 тис. км², або 6,1% загальної площі країни (рис. 2.1.) [36, с. 76].

Розташований на заході України. До нього входять Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області. Області межують з Польщею, Румунією, Молдовою, Угорщиною та Словаччиною. Зв'язки із західними сусідами простежуються як на виробничому рівні, так і в культурній сфері, а також в особливостях етнічного складу регіону. Через територію проходять найважливіші транспортні шляхи [27].

Рис. 2.1 Географічне положення Карпатського регіону

Це своєрідні «легені», де утворюються три чверті стоків Дністра, Пруту, Тиси та інших великих європейських річок. Найціннішим природним ресурсом області є ліс, який займає особливе місце. З таблиці 2.1 видно, що Закарпаття має найбільшу лісистість у відсотках до площі області. Ліси є регуляторами клімату, мають незамінне ґрунто- та водоохоронне значення, є місцем відпочинку, туризму та оздоровлення.

Таблиця 2.1.

**Територія та лісистість адміністративно-територіальних областей
Карпатського регіону України на 2022 р., складено за [20]**

Адміністративно-територіальні одиниці, області	Загальна територія, тис. га	В тому числі площа суші, тис. га	Площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок, тис. га	Лісистість, %	
				За загальною площею	За площею суші
Закарпатська	1275,3	1257,1	656,7	51,4	52,2
Івано-Франківська	1392,7	1369,3	571,0	41,0	41,7
Львівська	2183,1	2140,6	621,2	28,5	29,0
Чернівецька	809,6	791,1	236,7	29,2	29,9

Природні ресурси та історико-культурний потенціал регіону разом із вигідним географічним розташуванням у центрі Європи є достатньо важливими передумовами для розвитку та розваги послуг, орієнтованих на вітчизняних споживачів та іноземних команд.

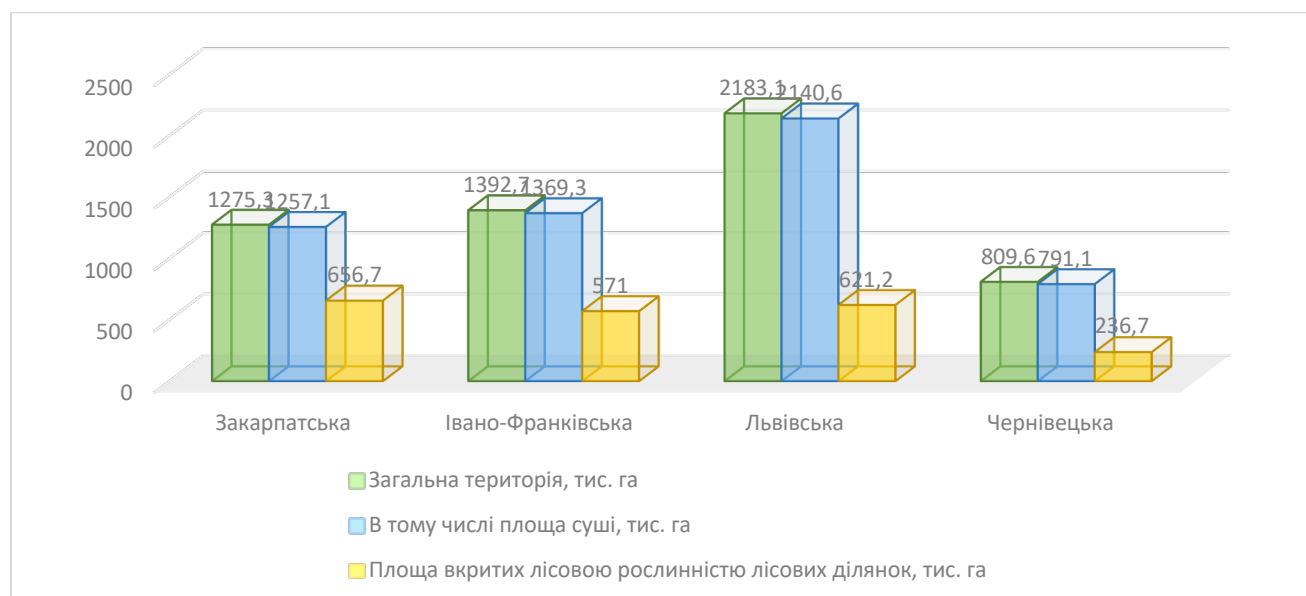

Рис. 2.2. Територія та лісистість адміністративно-територіальних областей Карпатського регіону України на 2022 р

Рослинний і тваринний світ туристичних районів Карпат відрізняється надзвичайною різноманітністю, що зумовлено висотною і широтною поясністю. Тільки в Карпатах налічується понад 2000 видів рослин, у тому числі понад 100 ендемічних. Українські Карпати характеризуються значною площею

лісонасаджень території (більше 40%). Деревні породи гірських лісів – це переважно ялина та бук, тоді як рівнинні ліси складаються переважно з бука, дуба, граба та сосни. Це допомагає в організації санаторно-курортної справи. Велика різноманітність лікарських рослин, дикорослих плодів, ягід і грибів сприяє розвитку туризму.

Що стосується фауни, то лише хребетних налічується 435 видів. Тут поширені всі основні групи тварин: ссавці, птахи, рептилії, земноводні. Проте прикрашають ліс ссавці та птахи. У Карпатах налічується 74 види ссавців, що становить майже 77% від загальної кількості видів ссавців України [36, с. 77].

Львівщина багата різноманітними мінеральними водами. Із восьми мінеральних вод, які використовуються для бальнеотерапії, сім – із Львівщини. На цій основі розвиваються такі курорти, як Моршин, Великий Любінь, Трускавець, Скідниця, Шкло та ін. До лікувальних бальнеологічних ресурсів Львівської області належать також лікувальні торфові грязі Немирівського, Велико-Любінського, Моршинського та Шкловського родовищ. Область посідає перше місце серед регіонів України за показниками прогнозного ресурсного балансу, відпущених та затверджених запасів мінеральних вод.

Бальнеологічний курорт Трускавець – один із найпопулярніших курортів України, розташований на висоті 350 м над рівнем моря. Найвідомішою водою курорту є «Нафтуса», вживання якої сприяє виведенню піску та дрібних каменів із нирок, нормалізує обмін речовин та зміцнює імунітет. Подібним курортом є Східниця, який також є бальнеотерапевтичним курортом, багатим на мінеральні води.

Щодо інших областей Карпатського регіону, то Закарпатська область славиться Шаянським, Квасівським, Новополянським, Полянським, Міжгірським та Ужоцьким родовищами, Івано-Франківщина – Ужоцьким [36, с. 77].

Лікувальні властивості мінеральних вод, найбільш вивчені відкладення, їх скидання та перспективи використання дозволяють виділити п'ять основних курортів області.

Першу групу становлять вуглекислі лужні мінеральні води таких родовищ, як Новополянське, Лужанське, Свалявське, Неліпинське, Пасіцьке та інші, які знаходяться на території Свалявського та Мукачівського районів. На базі цих вод функціонують санаторії «Сонячне Закарпаття», «Поляна», «Квітка полонини», «Карпати», «Синяк».

До другого перспективного напрямку розвитку курортної сфери можна віднести мінеральні води Соймівського родовища (Міжгірський район). Мінеральна вода курорту добре вивчена і схожа на мінеральну воду есентукського курорту.

Драгівське родовище відноситься до третьої зони. На цій воді працює будинок престарілих на 200 місць.

До четвертого району входять слабомінералізовані мінеральні води Рахівського родовища, сіл Кобилецька Поляна та Квасів. У місті 14 мінеральних джерел типу «Нарзан». Дебет – 30-90 в день. Використовуються для промислового розливу тканинних мінеральних лікувальних вод і питної води. Мінеральні води Квасівського родовища за вмістом мікроелементів і мінералізацією, а також за лікувальними властивостями значно відрізняються від аналогічних миш'яковмісних мінеральних вод Південного Сахаліну, Нахічеванського автономного округу, Північної Осетії та Західної Європи. Тут розташований санаторій «Гірська Тиса» на 300 місць.

Мінеральні джерела в долині Ужань відносяться до п'ятої зони. Саме Ужодське родовище закачується гідрокарбонатно-натрієвою мінеральною водою типу «Нарзан».

Таблиця 2.2., показує, що темпи зростання внутрішнього туризму перевищують 1600%, а туристичний потік перевищує 1300%. Дослідження комерційної пропозиції підприємств туристичної інфраструктури Франківщини свідчить, що в першу чергу область розширює пропозицію сільського туризму. Крім того, зростання трафіку в районі безпосередньо пов'язане з розвитком гірськолижного курорту Буковель [8, с. 65].

Таблиця 2.2.

Динаміка туристичних потоків Українських Карпат (осіб)

Регіон	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Темпи росту 2021/2015, %
Загальний туристичний потік								
Закарпатська	14477 5	91054	69942	72970	76965	56320	52080	-64,0
Івано-Франківська	30194	54099	32519 8	737953	59503 1	51139 7	53333 0	1766,3
Львівська	11881 1	14260 7	93553	117242	14361 0	10994 7	15393 9	129,6
Чернівецька	44168	62377	66627	75758	80987	63112	63976	144,8
Всього	33794 8	35013 7	55532 0	100392 3	89659 3	74077 6	80332 5	237,7
Іноземні туристи								
Закарпатська	6411	11339	11726	8985	10735	7761	8425	131,4
Івано-Франківська	3491	4270	8593	989	1739	2222	4528	129,7
Львівська	23759	34591	8427	9478	14062	9306	9894	-58,4
Чернівецька	3834	3986	7801	8017	6729	5828	4082	106,5
Всього	37495	54186	36547	27469	33265	25117	26929	-28,2
Внутрішні туристи								
Закарпатська	41183	65834	48205	52529	53520	39254	32232	-21,7
Івано-Франківська	24883	46816	31153 5	727891	58357 3	50104 0	40296 0	1619,4
Львівська	66505	81871	44409	49514	52697	41601	41705	-37,3
Чернівецька	27605	40920	40484	41126	41946	37221	36732	133,1
Всього	16017 6	23544 1	44463 3	871060	73173 6	61911 6	51362 9	320,7
Екскурсанти								
Закарпатська	58916	67566	50226	44098	54640	28394	22053	-62,6
Івано-Франківська	48960	94011	31593	517854	56797 2	52171 6	64646 5	1320,4
Львівська	64913	82734	14068 0	79320	78418	79695	56045	-13,7
Чернівецька	14888	18008	19595	16856	16729	15900	6288	-57,8
Всього	18767 7	26231 9	24209 4	658128	71775 9	64570 5	73085 1	389,4

Водночас насторожує той факт, що, незважаючи на те, що Буковель позиціонується як міжнародний курорт, значного збільшення потоку іноземців туди не спостерігається. Можливо, це пов'язано з ближчим розташуванням більш розрекламованих польських курортів, які є реальним вибором для європейських туристів, тоді як Буковеля мало рекламується на міжнародному ринку [8, с. 66].

Значні зміни відбулися і в загальній структурі туристичного потоку в Українських Карпатах. Отже, якщо у 2015 році частка іноземних туристів у загальній кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичного ринку області, становила 11%, а внутрішніх туристів – 47%, то у 2019 році частка внутрішніх туристів у загальній кількості туристів зросла до 82%, а частка іноземних туристів зросла до 82% – до 4%.

Таблиця 2.3.

Динаміка структури туристичних потоків Українських Карпат (%)

Регіон	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Загальний туристичний потік							
Закарпатська	42,8	26,0	12,6	7,3	8,6	7,6	6,5
Івано-Франківська	8,9	15,5	58,6	73,5	66,4	79,0	66,4
Львівська	35,2	40,7	16,8	11,7	16,0	14,8	19,2
Чернівецька	13,1	17,8	12,0	7,5	9,0	8,5	8,0
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Іноземні туристи							
Закарпатська	17,1	20,9	32,1	32,7	32,3	30,9	31,3
Івано-Франківська	9,3	7,9	23,5	3,6	5,2	8,8	16,8
Львівська	63,4	63,8	23,1	34,5	42,3	37,1	36,7
Чернівецька	10,2	7,4	21,3	29,2	20,2	23,2	15,2
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Внутрішні туристи							
Закарпатська	25,7	28,0	10,8	6,0	7,3	6,3	6,3
Івано-Франківська	15,5	19,9	70,1	83,6	79,8	80,9	78,5
Львівська	41,5	34,8	10,0	5,7	7,2	6,7	8,1
Чернівецька	17,2	17,4	9,1	4,7	5,7	6,0	7,2
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Екскурсанти							
Закарпатська	31,4	25,8	20,7	6,7	7,6	4,4	3,0
Івано-Франківська	26,1	35,8	13,0	78,7	79,1	80,8	88,5
Львівська	34,6	31,5	58,1	12,1	10,9	12,3	7,7
Чернівецька	7,9	6,9	8,1	2,6	2,3	2,5	0,9
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Лише на Закарпатті та Буковині спостерігалось певне збільшення потоку іноземців, але при детальнішому розгляді їхньої мотиваційної структури виявляється, що це збільшення пояснюється переважно активізацією транскордонних обмінів.

Водночас в Українських Карпатах активно розвивається туристична інфраструктура – збільшуються не стільки великі готелі, скільки дрібніші приватні компанії розміщення з меншою кількістю людей, а також збільшується кількість закладів харчування. На жаль, в районі переважають некласифіковані готелі. Тому у 2011 р. із 148 готелів Львівської області лише 31 отримав «зірки» [8, с. 67].

Згідно з офіційною статистикою України, кількість різноманітних лікувально-оздоровчих закладів (санаторіїв, пансіонатів, профілакторіїв, баз відпочинку та дитячих оздоровчих таборів) у трьох карпатських регіонах не змінилася, тобто цей сектор туристичного сектору існує. розвитку майже немає. Івано-Франківськ – єдиний регіон, де кількість таких закладів стабільно зростає. Наприклад, кількість будинків престарілих та пансіонатів, що тут лікуються, за досліджуваний період зросла на 5 одиниць, а дитячих оздоровчих таборів – на 513. Разом з тим, зараз розробляються нові джерела мінеральної води в кількох здравницях Карпатських гір, які мають значні запаси.

Водночас Карпатський регіон постійно шукає інвесторів для розвитку туристичної інфраструктури. Тому органи державної влади та місцевого самоврядування оголосили конкурс на кращі інвестиційні проекти туристично-оздоровчого комплексу на Боржава, зокрема на території Міжгірського району (Річківської, Буковецької, Ізківської сільських рад), у межах гір Безіменна, Граб, Магура, включаючи вершини Білий горбок та Медяниця; по будівництву гірськолижних курортів «Плай» та «Великий верх» Воловецького району Закарпатської області та багато інших [30, с. 43].

За даними Держтурадміністрації, у 2013 та 2021 роках за кордон побували близько 134 тис. та 16,2 млн громадян, а послуги, надані національними підприємствами туризму та відпочинку іноземним туристам, становили 64 тис. та 17,9 млн відповідно. Тобто у 2020 році з подібною метою за кордон виїжджали в середньому двоє громадян України та один іноземний турист. Цей негативний коефіцієнт не змінювався до 2018 року. Минулого року кількість іноземних туристів, які відвідали мою країну, зросла до 17,9

мільйонів, демонструючи позитивну динаміку та частково покращуючи ситуацію з міжнародним туризмом.

Проте, незважаючи на ці зміни, ситуація залишається небезпечною, оскільки кількість громадян України, які виїжджають за кордон на відпочинок та лікування, постійно зростає: по-перше, це штучно знижує попит на послуги ТРК на внутрішньому ринку, по-друге, є тягарем для населення. Платіжний баланс країни Одним із факторів формування балансу, по-третє, відтік коштів, що призвело до збереження та саморозвитку інституту ТРК. За підрахунками науковців, туристичної галузі Прикарпаття, яка щороку приймає 100 тисяч іноземних туристів, достатньо для того, щоб забезпечити роботою всіх жителів області. Проте для розвитку індустрії туризму та відпочинку, як одностайно стверджують влада та представники туристичних компаній, необхідні кардинальні зміни в законодавстві. Тому на національному рівні проводиться значна робота щодо розвитку інвестиційного співробітництва та вдосконалення інвестиційного законодавства [22].

Основними проблемами, які обмежують поїздки іноземних туристів до України, є візова система та відсутність належної інформації про країну. Виникає питання: навіщо європейцям витратити гроші на візи, час і їздити на великі відстані до Криму чи Києва, якщо Хорватія чи Словенія поруч і пропонують послуги європейського рівня? Тому позитивна інформаційна присутність нашої країни на європейському ринку, створення інтернет-сайтів про Україну, відкриття українських туристичних представництв та створення сучасних туристичних кластерів мають стати важливими моментами для просування українського туристичного продукту. Це буде якась система, необхідна для того, щоб галузь працювала максимально ефективно. Наприклад, для успішного існування сучасного курорту необхідна не лише наявність природних дарів та історичної спадщини, а й відповідний рівень і постійна модернізація транспорту, зв'язку, банківської системи, торгової мережі, готелів, казино тощо [42, с. 88].

Кластери є ефективним механізмом підвищення рівня обслуговування,

оптимізації економічної ефективності туристичних послуг, а також покращення транспорту, зв'язку та інфраструктури відпочинку. Наприклад, влітку, коли кількість відвідувачів зростає, музеї в туристичних центрах ідеально продовжать години роботи, щоб обслуговувати всі заявлені групи відвідувачів.

Природні та культурно-історичні ресурси України вже є, тому їх потрібно не створювати, а раціонально використовувати. Тому для створення належних умов для діяльності суб'єктів туристичного бізнесу, дотримання правил гри, сприяння розвитку туристичних ресурсів, потужної реклами, доброго ставлення до клієнтів потрібне досконале законодавство та мудрі менеджери [17, с. 35].

Успішна реалізація проекту потребує добре підготовленого персоналу, оскільки кадрові питання стають проблемою. Це пояснювалося тим, що радянські фахівці (які мали відповідну кваліфікацію, хоча ідеологічна заангажованість була притаманною) старіли, а гідної заміни їм не було. Сучасні випускники туристичного бізнесу мають дуже поверхневе уявлення про Україну, вони слабо розуміють внутрішній туризм, відпочинок та історичні ресурси, вони рідко відвідують театри та музеї, а також їхні знання іноземних мов дуже низькі. Тому кадровий потенціал туристичної сфери та база професійної підготовки потребують термінового вдосконалення.

Безсумнівно, що економічне регулювання розвитку туристичної сфери є багатогранним і не обмежується лише наведеними положеннями. Варто зазначити, що наразі він знаходиться на стадії формування і активно триває доопрацювання законодавчих актів, які регулюють економічні відносини. Тому уточнити схеми і правила роботи тих чи інших важелів досить складно. Але в якості пропозицій щодо вдосконалення економічної політики в туристичній сфері можна висловити деякі рекомендації [59, с. 79].

По-перше, ми думали, що після підрахунку всього, що ще зберігає і що є привабливим в Україні, ми об'єднаємо підбірку в туристичний продукт. Це означає, що основою загальної концепції має бути поєднання пізнавальної,

розважальної, дозвілєвої, лікувально-профілактичної, стаціонарної та інших можливих функцій у різних варіаціях і пропорціях. Він передбачає міжфункціональне використання рекреаційних територій.

До туристично-розважального комплексу України та її адміністративно-територіальних одиниць, як до невід'ємної частини єдиного соціально-економічного комплексу країни, необхідно комплексно підходити, надаючи їм національного та міжнародного значення. Це забезпечило б постійний державний контроль при підтримці [42, с. 55].

Щодо Карпатського регіону, то потенційних інвесторів рекомендовано скеровувати у напрямок відпочинку та лікувально-оздоровчого туризму, оскільки екзотична атмосфера регіону та наявність численних джерел лікувальної води дозволяють вважати його курортом. Привабливий туристичний об'єкт за умови створення необхідної інфраструктури через та за допомогою фізичних та юридичних осіб. Враховуючи те, що віддача потрібна вже сьогодні, які заходи необхідно вжити і в якому порядку розвивати фізичну базу туризму? Вважаємо, що вигідніше було б почати з відновлення існуючих об'єктів відвідування: паломництва та богослужіння; Природні та історичні архітектурні пам'ятки, ландшафтні заповідні території, реабілітаційно-пізнавально-рекреаційні комплекси тощо, з одночасним піклуванням про об'єкти, які забезпечують хоча б мінімальний рівень санітарії на належному рівні.

Інші галузі можна розвивати за рахунок туризму. Адже для будівництва та планування туристичних об'єктів потрібні будівельні матеріали, меблі, житлово-побутове обслуговування, харчування тощо. Це збільшить завантаження суміжних підприємств, створить нові робочі місця, а також сприяє розвитку підприємництва, адже туристам потрібні як сувеніри, так і народне мистецтво, а також відповідні емоції та враження.

Отже, проаналізувавши інноваційні підходи до розвитку туризму у Карпатському регіоні, варто зазначити, що для перелому ситуації та підвищення інвестиційної привабливості регіону та інвестиційної активності у сфері

туристично-відпочинкових комплексів необхідно створити відповідні фінансові стимули та підвищити роль власних джерел фінансування суб'єктів господарювання за рахунок до відрахування прибутку та амортизації, а також майбутній розвиток туризму на Прикарпатті потребує більш активної підтримки з боку держави щодо інформації та просування туристичних продуктів. Ця підтримка може приймати форму прямих капіталовкладень, фінансових стимулів для приватних капіталовкладень, а також витрат на рекламні та інформаційні кампанії. Але як би не говорили про конкретні напрямки, перспективи виходу регіонального туризму на світовий туристичний ринок залежатимуть від двох основних факторів: забезпечення комплексного підходу до територіального розвитку та ефективності національної регіональної політики. Інструментом реалізації останнього слід розглядати державний план соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, який має ефективно реалізувати ідею забезпечення соціально-економічного прогресу регіону через державну підтримку пріоритетних галузей.

2.2. Переваги Карпатського регіону в туристичній діяльності України

Аналізуючи переваги Карпатського регіону в туристичній діяльності України, варто зазначити, що наповнення туристичного продукту регіону Українських Карпат суттєво відрізняється від інших регіонів України. Для цілей пізнавального туризму ресурси Українських Карпат можна розділити на дві основні категорії:

- природні ресурси;
- історико-етнокультурні ресурси.

Природні ресурси – це середовище, що складається з мережі сільських поселень, існуючих природних об'єктів рекреаційного характеру (гідрологічних, геоморфологічних, геоботанічних об'єктів) і ділянок природних екосистем, мало змінених діяльністю людини. Історичні національно-культурні ресурси – це об'єкти та явища матеріальної культури та духовної культури, якими побутує

нація на території свого історичного розвитку. До таких ресурсів належать історичні пам'ятки (фортеці, міські мури тощо), матеріальна національна культура (традиційні бойківські, гуцульські житла, млини, колиски, народні промисли (каркаси ліжок, кераміка, різьблення по дереву, вироби з ротанга тощо)), сакральна архітектура. (монастирі, церкви, каплиці, старовинні пам'ятні хрести тощо), духовна національна культура (родинно-культува обрядовість і народні традиції) [6, с. 99].

Розробка стратегії розвитку має вирішальне значення для розвитку туризму в Українських Карпатах, особливо пізнавального. Враховуючи унікальність регіону Українських Карпат – його багатий природно-ресурсний потенціал – вважаємо, що стан цього потенціалу необхідно проаналізувати, оскільки він є важливим чинником разом з історико-культурним потенціалом. Розуміти найважливіші фактори розвитку туризму (таблиця 2.4.).

Таблиця 2.4.

Загальні характеристики сильних і слабких сторін, можливостей та загроз природно-ресурсного потенціалу в Українських Карпатах

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – наявність значних запасів корисних копалин, у тому числі нетрадиційних для України; – Україна має найвищі запаси лісових ресурсів; – район має великий рекреаційний потенціал; – одні з найвищих в Україні запасів корисних копалин; – величезний гідроенергетичний потенціал; – існують різні ландшафти та кліматичні зони; – багата флора і фауна, в т.ч. наявність унікальних видів, занесених до планів збереження ЮНЕСКО. 	<ul style="list-style-type: none"> – малоземельні; – фактична відсутність власних енергоресурсів.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – підвищувати рівень використання мінерально-сировинної бази регіону та брати участь у розробці нових родовищ корисних копалин; – можливість використання водних ресурсів в енергетичних цілях; – покращити координацію, управління та відтворення лісових ресурсів; – формування територій ефективного землекористування; – залучення інвестицій у пошук корисних копалин; – використання потенціалу природних ресурсів у розвитку сфери відпочинку та туризму. 	<ul style="list-style-type: none"> – нестабільна законодавча та нормативно-правова база, зокрема щодо ліцензування надр; – надмірне використання та виснаження природних ресурсів; – надмірне використання та знищення лісових ресурсів для відтворення; – шкода природним ресурсам, спричинена стихійними лихами; – недостатній контроль за використанням природних ресурсів (самовільна вирубка лісів, використання кар'єрів, полювання, рибальство).

Природно-ресурсний потенціал Українських Карпат відомий своєю унікальністю та привабливістю, виводячи на ринок туристичний продукт пізнавального туризму. Про це свідчать багаті ліси території, унікальна флора і фауна, які створюють можливості для створення природно-заповідних територій, які є потенційними осередками пізнавальних туристичних функцій [32, с.76].

Відповідно до Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини в Карпатському регіоні є два об'єкти, які перебувають під охороною ЮНЕСКО:

1. Букові праліси Карпат – Закарпатська область, Рахівський і Тячівський

райони;

2. Резиденція митрополитів Буковини і Далмації – м. Чернівці.

Аналізуючи туристичний потенціал Карпатського регіону, можна стверджувати, що регіон має потужну базу для функціонування різноманітних видів туристично-оздоровчих закладів, тому необхідно масштабне впровадження туристичних послуг.

Станом на 1 січня 2023 року в Карпатському регіоні функціонує 587 суб'єктів туристичної діяльності, що на 72 менше, ніж у 2022 році. Динаміку кожного регіону наведено в таблиці нижче. 2.5.

Таблиця 2.5.

Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності за областями регіону 2021-2022 рр [54].

Область	2021 р.	2022 р.	Абсолютне та відносне відхилення	
Закарпатська	130	82	-48	63,1
Івано-Франківська	109	112	3	102,8
Львівська	279	272	-7	97,5
Чернівецька	141	121	-20	85,8
Карпатський регіон	659	587	-72	89,1

Як наслідок, зменшилася кількість суб'єктів ринку туристичних послуг Карпатського регіону: значна частина турфірм і турфірм Закарпатської та Чернівецької областей припинили роботу в туристичній галузі.

Динаміку кількості туристів у Карпатському регіоні з 2017 по 2022 роки наведено на рис. 2.3., що свідчить про зменшення кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності.

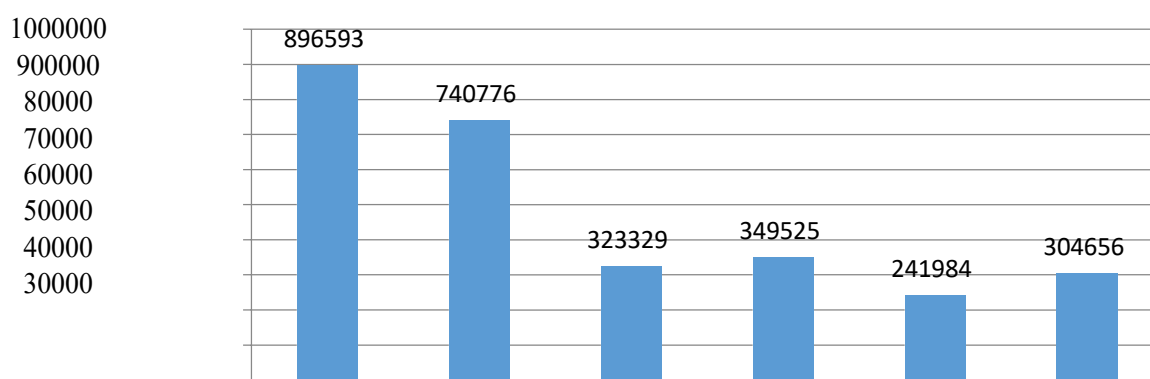

Рис. 2.3. Динаміка кількості туристів у Карпатському регіоні [54]

Подолання слабких переваг сприятиме значному розвитку туризму в Карпатському регіоні та стимулюватиме розвиток суміжних галузей економіки країни. Аналіз розвитку туристичної діяльності в Карпатському регіоні показує, що туристичні оператори та турфірми регіону обслуговують велику кількість туристів, що потребує дослідження з питань контролю туристичної діяльності. Метою західних експертів є зіставлення реальних результатів із очікуваними, що посилює роль прогнозування в управлінських рішеннях туристичного бізнесу в туристичній діяльності.

Важливо визначити засоби контролю, тобто засоби контролю за виконанням вищезгаданих функцій. Важливо зазначити, що засоби контролю без конкретних результатів не можуть виконувати свою роль без подальшого впровадження. Функція контролю має довгостроковий характер і передбачає систематичну перевірку виконання завдань і яким чином, а також оцінку результатів діяльності та внесення необхідних змін. Поки це контролюється в потрібний час, використовуючи правильний метод і в правильній атмосфері, ефективні результати будуть досягнуті.

Для забезпечення реалізації поставлених цілей підприємства, крім моніторингу, який здійснює керівництво туристичного підприємства, також необхідні окремі зовнішні засоби контролю. Підхідний контроль - це контроль, метою якого є корекція та нагляд за різними напрямками діяльності туристичної фірми. Це складний процес, який поєднує координаційну, інформаційну, планову та контрольну функції. Зовнішній контроль діяльності суб'єктів туристичної діяльності: туроператорів і туристичних агентств поєднує вивчення фінансової звітності туристичних підприємств і перевірку наявності ліцензій туристичного оператора [48, с. 42].

Дотримання контролю за діяльністю головного органу туристичної діяльності допоможе зовнішнім і внутрішнім користувачам отримувати інформацію своєчасно, правдиво та неупереджено. Фінансові звіти є одним із основних джерел інформації, які дозволяють оцінити фінансовий стан турфірми чи турфірми зокрема.

У загальному вигляді комплексний аналіз фінансового стану туристичних підприємств можна представити п'ятьма підсистемами, які будуть покладені в основу оцінки фінансового стану турфірм і туристичних агентств (табл. 2.6.).

Таблиця 2.6.

Система показників комплексного аналізу фінансового стану

Підсистеми показників фінансової звітності				
Ліквідності	Структури джерел засобів	Обертання оборотних коштів	Ділової активності	Рентабельності
<ul style="list-style-type: none"> - абсолютної ліквідності; - ліквідності уточненої; - ліквідності загальної; - маневровості; - поточної заборгованості. 	<ul style="list-style-type: none"> - незалежності (автономії); - фінансової стійкості; - фінансування; - власних інвестицій; - інвестування власних та довгострокових залучень. 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення власним оборотним капіталом; - оборотності оборотних коштів; - коштів; - період обороту оборотних коштів; - маневровості власних обігових коштів. 	<ul style="list-style-type: none"> - обертання дебіторської заборгованості; - періоду погашення дебіторської заборгованості; - періоду погашення кредиторської заборгованості; - сумнівної дебіторської заборгованості. 	<ul style="list-style-type: none"> - власного капіталу; - активів за прибутком від звичайної діяльності; - активів за чистим прибутком.

При розгляді діяльності туристичних підприємств актуальною є проблема вдосконалення аналізу та прогнозування показників діяльності туристичних підприємств за допомогою економіко-математичних моделей. Дослідження цього питання допомагає підвищити економічну ефективність внутрішнього планування підприємства та оцінки економічних вигод від використання ресурсів, виявити фактори та виміряти їх вплив на фінансовий стан і результати господарської діяльності, виявити внутрішні резерви та оцінити можливість їх мобілізації, управління оцінка рішень тощо.

Аналіз динаміки доходів від послуг, що надаються туристичними підприємствами, необхідний для планування результатів діяльності на майбутні

періоди, що досягається шляхом побудови прогнозних трендових моделей з урахуванням сезонних коливань [48, с. 43].

Отже, проаналізувавши переваги Карпатського регіону в туристичній діяльності України, варто зазначити, що особливості діяльності туристичних підприємств регіону дають змогу визначити сильні та слабкі сторони розвитку туризму в Карпатському регіоні. На основі даних фінансової звітності запропоновано п'ять підсистем для комплексного аналізу фінансового стану турфірм і туроператорів регіону. Розкрито можливість застосування додаткових моделей для прогнозування фінансових результатів діяльності суб'єктів туристичної діяльності.

2.3. Карпатський проєкт: міжнародна співпраця для збереження сталого розвитку Карпат

Розглядаючи та аналізуючи карпатські проєкти: міжнародна співпраця для збереження сталого розвитку Карпат, варто зазначити, що Карпатський регіон є одним із найпривабливіших географічних районів Центрально-Східної Європи та має стратегічне значення для територіального розвитку восьми країн, у тому числі України.

Карпатський регіон має величезний рекреаційно-оздоровчий та історико-культурний потенціал. На території України є сім об'єктів, занесених до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Чотири із зазначених об'єктів розташовані на території Карпатського регіону, два з них є транснаціональними [28, с. 48].

Українські Карпати – це багата на природні ресурси гірська місцевість, яка має геополітичне значення, для Закарпаття, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей, де вони розташовані, важливий соціально-економічний розвиток.

Більшість гірських районів знаходяться вище 400 метрів над рівнем моря і мають незручне транспортне сполучення. У 715 населених пунктах цих регіонів проживає 978 тис. громадян, їхній ресурсний потенціал ще не реалізований,

рівень соціально-економічного розвитку значно нижчий від рівня України в цілому, що призводить до низької якості життя мешканців, а також привабливість інвестицій у гірські райони через збільшення розриву в системі економічного комплексу Закарпаття, посилена диференціація основних соціально-економічних показників, загострення депресії та субсидій у гірських районах, що призводить до погіршення екологічних умов у гірських районах, втрати відновлення та розвитку потенціал, що обмежує збалансований розвиток регіону Карпатських гір.

КАРПАТСЬКІ ПРОЄКТИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНИ:

1. Карпатський екологічний огляд (КЕО)

КЕО розробляється UNEP DEWA GRID і частково фінансується Карпатським Проєктом ЄС. Він має стати базовим документом, який базуватиметься на даних наукових досліджень – його вивчає робоча група, до якої входять науковці з усіх прикарпатських країн.

2. Збереження лісів особливої цінності

Проєкт, повна назва якого «Адаптація та впровадження методології ідентифікації високо цінних для збереження лісів (НСВФ) в Україні», впроваджується Дунайсько-Карпатською програмою WWF за фінансової підтримки компанії ІКЕА. Метою проєкту є адаптація, затвердження та впровадження в Україні глобальної методики ідентифікації лісів особливої цінності як зручного інструменту для сертифікації лісів, землекористування, охорони та відновлення навколишнього середовища, а також для публікації та розповсюдження адаптований варіант методу партій [41, с. 34].

3. Посилення участі громадськості у процесі імплементації

Карпатської Конвенції

Метою проєкту є підтримка місцевих громад, щоб їхні пріоритети були враховані в офіційних рішеннях щодо імплементації Карпатської конвенції.

Координує проєкт ANPED (Північний альянс за сталий розвиток). За останні роки ANPED та його партнери провели численні консультації та круглі

столи в усіх країнах Карпатського регіону, таким чином визначивши пріоритети та проблеми різних груп у Карпатському регіоні. Рекомендації, зроблені під час цих зустрічей, є частиною внеску ANPED у процес впровадження Карпатської конвенції.

Координуюча організація проводить дослідження з метою визначення рівня поінформованості громадськості про Конвенцію, лобіює ратифікацію Конвенції, сприяє реалізації заходів, спрямованих на імплементацію Конвенції, налагоджує партнерські відносини з офіційними установами-виконавцями Конвенції. Один із проектів ANPED також досліджував зв'язок між культурною спадщиною Карпат та управлінням природними ресурсами та сталим розвитком у регіоні [41, с. 35].

4. Центрально європейська ініціатива

Проект підтримує заходи, спрямовані на розвиток екологічно чистого транспорту в рамках Карпатської конвенції.

5. EU INTERREG IIB CADSES Карпатський проект

Проект надає наукову та фінансову підтримку Робочій програмі Карпатської конвенції.

6. «Карпатська нагода»

Екорегіональна ініціатива, покликана сприяти створенню та збереженню робочих місць та підприємств у Карпатах (запропонована WWF).

У розвинутих країнах Європи рівень життя людей у гірських і плоскогірних районах, як правило, досить високий. Ці території є значним джерелом надходжень до місцевого та державного бюджетів завдяки різноманітним можливостям для туризму та виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції.

Комплексний і збалансований розвиток гірських територій за стандартами ЄС нарешті став орієнтиром української національної регіональної політики.

У квітні 2019 року уряд України схвалив «Концепцію розвитку Українських Карпат». У липні Президент України доручив уряду до кінця

вересня підготувати національний план розвитку регіону Українських Карпат на 2020-2023 роки, який враховуватиме положення Концепції [26].

Карпатська конвенція є рамковим документом, тобто всі сфери людської діяльності в горах, які потребують регулювання, розділені на окремі блоки (статті), які описують лише загальну політику та загальні пріоритети. Цей рамковий документ не має юридичної сили. У подальшому з кожного пріоритетного напрямку мають бути розроблені спеціальні протоколи – документи, що стосуються окремих сфер Конвенції, проблем і перспектив їх подальшого вирішення.

Україна займає надзвичайно активну позицію на міжнародній арені. Представники нашої країни брали участь у різноманітних проектах у рамках реалізації Конвенції, таких як підготовка Національного огляду сталого розвитку сільського господарства та сільських гірських поселень (SAR-M) та підготовка національних матеріалів щодо сталого сільського господарства та сільські гірські поселення. Підготовка Карпатського екологічного огляду (КЕО), Огляду сталого розвитку туризму в Карпатах тощо. У нашій столиці відбулася перша зустріч Сторін Карпатської конвенції. Також розглядається пропозиція щодо розміщення постійного секретаріату Конвенції в Україні (тимчасовий секретаріат знаходиться у м. Відні, Австрія, і досі функціонує). Головним конкурентом України у створенні постійного секретаріату є румунське місто Брашов.

Метою концепції є визначення пріоритетних напрямів розвитку гірських гір, створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сталого розвитку Українських Карпат, підвищення їх конкурентоспроможності, покращення якості життя населення та економіки. Благополуччя [26].

Реалізація концепції передбачається протягом 2020-2027 років шляхом розробки, прийняття та реалізації відповідного плану заходів.

Реалізація цієї концепції створить умови для всебічного та сталого розвитку Українських Карпат на основі раціонального та невинного

природокористування, мобілізації та концентрації ресурсів для розвитку окремих територій, координації дії влади, розвиток державно-приватного партнерства, ефективне використання наявних фінансів інструмент

Для досягнення поставленої мети необхідно сформулювати та реалізувати наступні заходи щодо формування конкурентоспроможної економіки гірських територій [21]:

- забезпечити розвиток традиційних та найбільш перспективних видів лісової та сільськогосподарської господарської діяльності регіону, у тому числі переробки місцевої сировини та розвитку альтернативних джерел енергії, шляхом впровадження екологічно чистих інноваційних технологій та екологічно безпечної промислової діяльності;

- сприяти розвитку державно-приватного партнерства у будівництві та модернізації інфраструктури;

- розробити та забезпечити реалізацію економічних проектів за пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку гірських територій;

- удосконалити механізм державної підтримки сільських господарств, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, малого та середнього підприємництва;

- створення кластерів та інших нових форм організації виробничо-господарської діяльності;

- гарантувати розвиток транскордонного та міжрегіонального економічного співробітництва [21].

Щодо скасування інфраструктурних обмежень, розбудови просторово збалансованої виробничої і соціальної інфраструктури:

- розробка програми планування Українських Карпат, яка враховуватиме розвиток господарського комплексу, транспортної та інженерної інфраструктури, системи розселення, поліпшення екологічного стану, природно-заповідного фонду, охорону історико-культурної спадщини та розвиток с. туристичний потенціал регіону;

- забезпечувати розвиток транспортних мереж, систем зв'язку і телекомунікацій та мереж електропостачання;
- забезпечити реконструкцію вулично-дорожньої мережі населених пунктів, будівництво доріг, мостів та штучних споруд, що з'єднують гірські населені пункти та адміністративні центри, та приведення їх до європейських стандартів;
- забезпечити будівництво та розміщення велодоріжок та дорожнього обслуговування вздовж автомагістралей, включаючи місця для відпочинку та короткочасного паркування автомобілів, оглядові майданчики, пункти харчування та питної води;
- відновлення та розвиток соціальної інфраструктури (освіта, культура, охорона здоров'я, соціальний захист, правоохоронні органи, спорт), комунального та побутового обслуговування населення в гірських населених пунктах;
- сприяти розвитку ринкової інфраструктури - Створити розгалужену мережу оптових і роздрібних ринків [26].

Щодо розвитку туристичного потенціалу:

- створення національної інформаційної мережі у сфері туризму та курортів, особливо створення відповідних мереж інформаційних центрів у різних регіонах;
- забезпечити охорону та підтримку історико-культурної спадщини та традиційних ремесел місцевого населення, виробництва та продажу місцевої продукції, мистецтва та народної творчості, охорону традиційної архітектури, особливостей землекористування, місцевих видів тварин, різноманітності культурні рослини Карпат та раціональне використання дикорослих рослин;
- створити умови для подальшого розвитку сільського та екологічного туризму в Карпатському регіоні;
- забезпечити збалансоване використання природних лікувально-рекреаційних ресурсів та зберегти здатність природних комплексів до самовідтворення [21];

- будівництво нових туристичних маршрутів та облаштування існуючих туристичних маршрутів, особливо веломаршрутів поблизу пам'яток історії, культури та архітектури;

- забезпечити, щоб територіальне планування та розвиток транспортної інфраструктури враховували характеристики гірського середовища, необхідність захисту шляхів міграції тварин або територій міжнародного значення, а також захист біорізноманіття та ландшафтів як територій особливого значення для туризму;

- популяризувати Українські Карпати як привабливий туристичний регіон та сприяти зростанню туристичних потоків;

- сприяти транскордонному співробітництву та підтримувати розвиток сталого туризму;

- забезпечити доступність туристичної інфраструктури для людей з обмеженими можливостями та інших людей з обмеженою мобільністю.

Щодо забезпечення екологічної безпеки [21]:

- забезпечує розвиток екомережі Карпат, створює та підтримує мережу природно-заповідних територій Карпат у складі загальноєвропейської екомережі, здійснює заходи щодо охорони та сталого управління територіями, розташованими поза межами природно-заповідного фонду;

- забезпечити відновлення лісів та оптимізувати ландшафтну структуру;

- збереження, раціональне використання та відтворення біологічного та ландшафтного різноманіття Карпатських гір;

- запобігати забрудненню поверхневих і підземних вод;

- покращити санітарно-гігієнічну та екологічну обстановку в населених пунктах та створити безпечні умови для життя і здоров'я людей шляхом впровадження сучасних систем збору, видобутку, переробки та видалення відходів, особливо будівництва систем очищення побутових відходів та стічних вод;

- забезпечити будівництво та модернізацію протиерозійних, гідротехнічних, протикарстових і протилавинних споруд, а також заходів щодо

запобігання підтопленням і підтопленням, розвитку небезпечних геологічних процесів, а також проведення хімічних меліоративних заходів;

- вживати заходів щодо охорони ґрунтів від деградації та опустелювання;
- Запобігати деградації рекреації ландшафту[21].

Реалізація Концепції сприятиме ефективному територіальному розвитку Карпатського регіону та дасть можливість забезпечити:

- вирівняти розриви регіонального розвитку шляхом реалізації спільних проєктів, спрямованих на вирішення проблем розвитку Карпат;
- підвищення конкурентоспроможності гірських територій шляхом відкриття нових виробництв, створення нових робочих місць та підвищення рівня зайнятості населення;
- посилення регіонального економічного співробітництва шляхом розвитку туризму, захисту історико-культурної спадщини та розвитку макрорегіональних інноваційних екосистем;
- за результатами аналізу регіональних особливостей визначити території з інвестиційною привабливістю та території, що потребують державної підтримки, здійснити регіональний просторовий розвиток, створити сприятливі умови для розвитку підприємництва;
- підвищити зручність транспорту та інформації в гірській місцевості;
- захист навколишнього середовища шляхом належного управління природними ресурсами, диверсифікації джерел енергії, дотримання стандартів екологічної безпеки та запобігання стихійним лихам;
- започаткувати міжрегіональне та транскордонне співробітництво, спрямоване на розвиток гірських територій [21].

Отже, розглянувши карпатські проєкти: міжнародна співпраця для збереження сталого розвитку Карпат, варто зазначити, що ми виділили для розгляду такі проєкти: Карпатський екологічний огляд (КЕО), Збереження лісів особливої цінності, Посилення участі громадськості у процесі імплементації Карпатської Конвенції, Центрально європейська ініціатива, EU INTERREG ІІВ

CADSES Карпатський проєкт, Карпатська нагода» та детально розглянули Концепцію розвитку гірських територій українських Карпат.

Метою концепції є визначення пріоритетних напрямків розвитку гір та створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сталого розвитку Українських Карпат. Реалізація Концепції сприятиме ефективному територіальному розвитку Карпатського регіону та дасть можливість забезпечити: вирівнювання розривів регіонального розвитку шляхом реалізації спільних проєктів, спрямованих на вирішення проблем розвитку Карпатського регіону, активізацію міжрегіональних та міжрегіональних – прикордонне співробітництво, спрямоване на досягнення сталого розвитку Українських Карпат тощо.

Висновки до розділу 2

Отже, проаналізувавши особливості туризму в Карпатському регіоні України, можна зробити наступні висновки:

Для перелому ситуації та підвищення інвестиційної привабливості регіону та інвестиційної активності у сфері туристично-відпочинкових комплексів необхідно створити відповідні фінансові стимули та підвищити роль власних

джерел фінансування суб'єктів господарювання за рахунок до відрахування прибутку та амортизації, а також майбутній розвиток туризму на Прикарпатті потребує більш активної підтримки з боку держави щодо інформації та просування туристичних продуктів. Ця підтримка може приймати форму прямих капіталовкладень, фінансових стимулів для приватних капіталовкладень, а також витрат на рекламні та інформаційні кампанії. Але як би не говорили про конкретні напрямки, перспективи виходу регіонального туризму на світовий туристичний ринок залежатимуть від двох основних факторів: забезпечення комплексного підходу до територіального розвитку та ефективності національної регіональної політики. Інструментом реалізації останнього слід розглядати державний план соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, який має ефективно реалізувати ідею забезпечення соціально-економічного прогресу регіону через державну підтримку пріоритетних галузей.

Особливості діяльності туристичних підприємств регіону дають змогу визначити сильні та слабкі сторони розвитку туризму в Карпатському регіоні. На основі даних фінансової звітності запропоновано п'ять підсистем для комплексного аналізу фінансового стану турфірм і туроператорів регіону. Розкрито можливість застосування додаткових моделей для прогнозування фінансових результатів діяльності суб'єктів туристичної діяльності.

Ми виділили для розгляду такі проекти: Карпатський екологічний огляд (КЕО), Збереження лісів особливої цінності, Посилення участі громадськості у процесі імплементації Карпатської Конвенції, Центрально європейська ініціатива, EU INTERREG ІІВ CADSES Карпатський проект, Карпатська нагода» та детально розглянули Концепцію розвитку гірських територій українських Карпат. Метою концепції є визначення пріоритетних напрямків розвитку гір та створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сталого розвитку Українських Карпат. Реалізація Концепції сприятиме ефективному територіальному розвитку Карпатського регіону та дасть можливість забезпечити: вирівнювання розривів регіонального розвитку шляхом реалізації спільних проектів, спрямованих на вирішення проблем

розвитку Карпатського регіону, активізацію міжрегіональних та міжрегіональних – прикордонне співробітництво, спрямоване на досягнення сталого розвитку Українських Карпат тощо.

РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

Сучасні проблеми українського державотворення вимагають нових підходів до стратегії розвитку українського суспільства в цілому та окремих регіонів, а також узгодженості цілей соціально-економічного та екологічного розвитку на всіх рівнях господарювання.

У міру того, як регіональна політика поступово стає одним із головних напрямів економічної діяльності країни, все більшого значення набувають питання регіонального розвитку. Причинами цього є збільшення розриву між високорозвиненими та слаборозвиненими регіонами, погіршення умов життя, загострення проблем охорони та поліпшення навколишнього середовища, необхідність повнішого й всебічного розгляду народонаселених процесів і соціальних структур в деяких областях. У процесі переходу до сталого розвитку хороша якість навколишнього середовища повинна розглядатися не тільки як його необхідна передумова, а й як кінцевий результат [31, с. 45].

Реальність сьогодення в Українських Карпатах така, що темпи деградації навколишнього середовища значно випереджають рівень усвідомлення цих небезпечних процесів як населенням, так і владою. Для людей, які живуть у гірських районах, подальша бідність і втрата традиційних навичок характерні для суспільства, що призводить до безжалісного ставлення до навколишнього середовища. Зміна цієї негативної тенденції потребує ефективного управління соціально-економічним розвитком гірських територій та негайних заходів на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях управління [40, с. 312].

Ми вважаємо, що концепція сталого розвитку гір повинна базуватися на принципах, які забезпечують успішний перехід незалежної політики розвитку гір. Ми посилаємося на такі принципи [33, с. 8]:

- пріоритет розвитку людини та соціальної безпеки, тобто метою розвитку має бути задоволення потреб людини та створення сприятливих умов для її виживання;

- гармонійна взаємодія людей і навколишнього середовища;

- раціональне використання природних ресурсів, економічного, демографічного та географічного потенціалу;

- охорона та відтворення природних ресурсів є найважливішими факторами забезпечення ресурсної та екологічної безпеки для життя нинішніх і майбутніх поколінь, підтримання екологічної рівноваги та забезпечення

відповідної якості навколишнього середовища з точки зору інтересів здоров'я людини;

– диверсифікація та ускладнення економічної функціональної структури гірських територій пов'язана з розвитком нових форм господарювання та видів рекреаційної діяльності в зонах відпочинку;

– Зменшити частку сектору природної експлуатації в матеріальному виробництві та прискорити розвиток сфери послуг та інфраструктури;

– чітке позиціонування екологічної чистоти в гірських районах та стимулювання розвитку індустрії очищення довкілля в гірських районах;

– економічно, ефективно та екологічно безпечно працювати, покращувати якість життя населення гірських територій, цілеспрямовано та належно вирішувати соціальні та ресурсно-екологічні проблеми розвитку гірських територій;

– поживлення важливої діяльності регіону шляхом впровадження сучасних технологій, високошвидкісних інформаційних і транспортних систем та ефективного управління;

– раціональне поєднання адміністративно-економічних інструментів і важелів регулювання природокористування;

– регіон найбільш ефективно відіграє свою роль у соціально-економічному розвитку країни, а обраний гірською територією напрямок розвитку відповідає інтересам прилеглих територій і країни в цілому [33, с. 9].

Карпатський регіон України сьогодні перебуває у депресивному стані, який характеризується низьким рівнем розвитку регіону та відсутністю позитивної динаміки за основними соціально-економічними показниками. На першому етапі перехід від фази «депресії» до фази «зростання» можливий лише за умови продовження державної підтримки, оскільки власних можливостей регіону для збільшення потенціалу розвитку недостатньо. Тому основною стратегією на цьому етапі має бути стратегія «підтримки регіонального розвитку» (рис. 3.1).

Одночасно ведеться робота з реструктуризації застарілих і екологічно шкідливих виробництв, зменшення частки ресурсомістких (переважно енергоємних), високовідходних виробництв і перехід до маловідходної та екологічно чистої економічної діяльності. При цьому першочергову увагу слід приділяти реструктуризації збанкрутілих підприємств і виробництв, раціональному використанню відновлювальних ресурсів. Це дало б змогу «ввімкнути» механізми самоорганізації території через екологічно орієнтовані мотивації [19, с. 56].

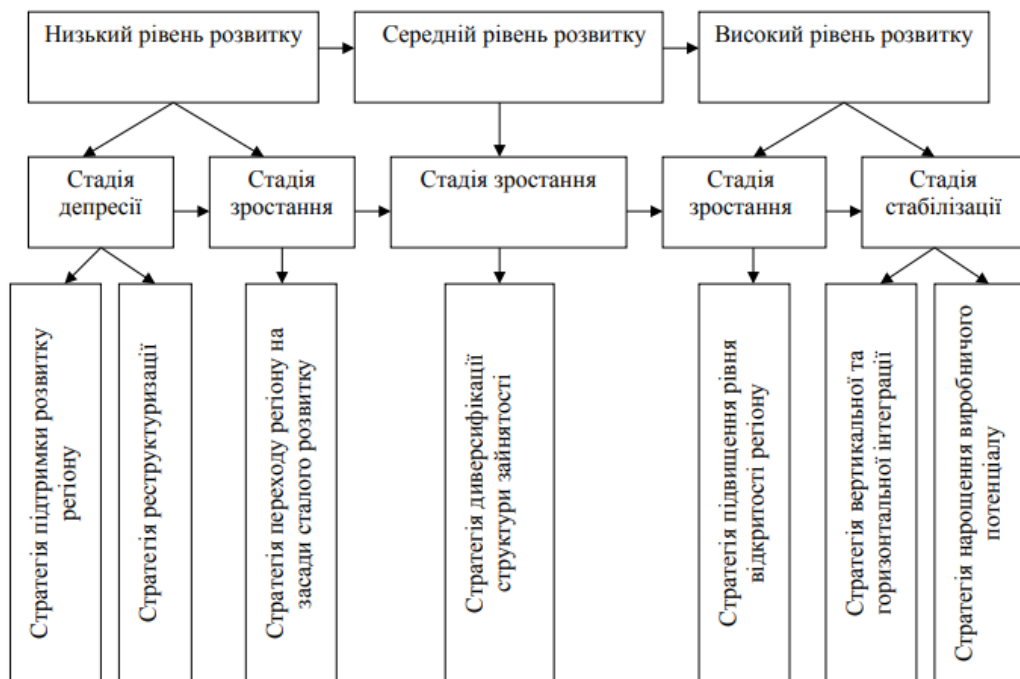

Рис. 3.1. Вибір стратегій переходу до сталого розвитку гірських територій в залежності від стадій життєвого циклу

Стратегія регіонального розвитку – це стратегічний план розвитку регіону на середньострокову (4-6 років) та довгострокову (10-15 років). Відповідно до цих методичних пропозицій регіон є самостійною одиницею адміністративно-територіального устрою України. Стратегія сталого розвитку гірських територій має базуватися на стратегії розвитку регіону та поєднуватися з конкретними умовами гірських територій, рівнем соціально-економічного розвитку та екологічними умовами кожного регіону, а стратегія сталого розвитку гірських територій має бути сформульовано. форму. Функцію забезпечення системної

підтримки процесу формування стратегії на відповідному рівні виконують відповідні органи управління (рис. 3.2.).

Формулюючи стратегію розвитку гірських територій, необхідно передусім встановити цільову орієнтацію на збалансований соціальний, екологічний та економічний розвиток гірських громад. До таких орієнтирів належать [34, с. 79]:

- «всебічний та динамічний розвиток гірських поселень з максимальним задоволенням потреб мешканців»;
- «чисте і здорове природне і культурне середовище»;
- «безпечну, здорову, освічену та інтегровану громаду» [34, с. 79].

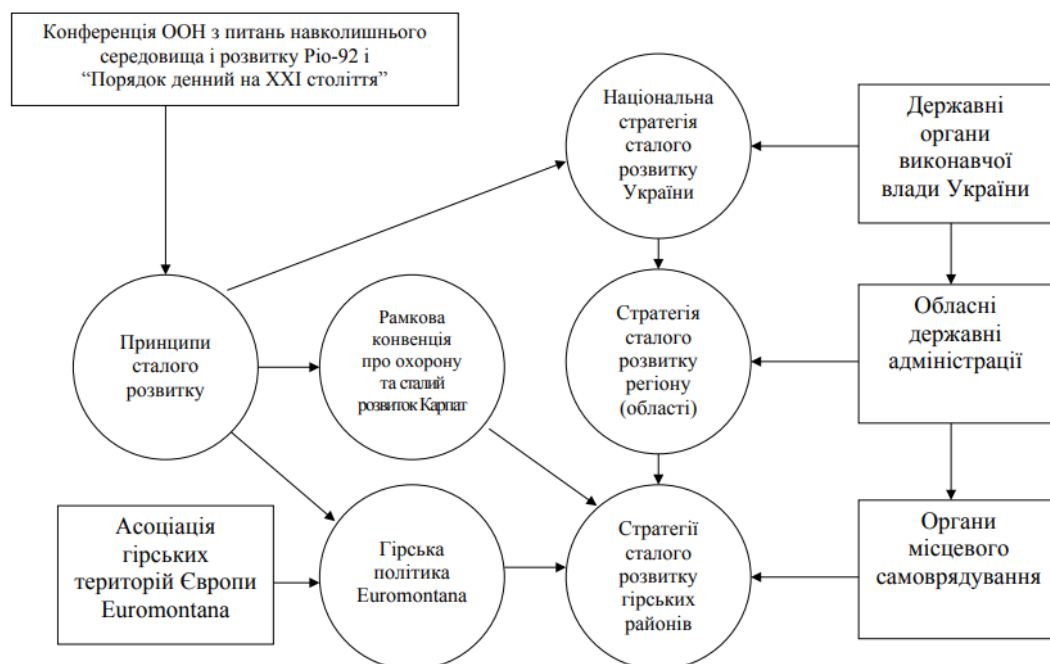

Рис. 3.2. Схема методичного забезпечення розробки стратегій сталого розвитку гірських районів

Створення територій пріоритетного розвитку (ТПР) із запровадженням на них спеціального режиму інвестиційної діяльності сприятиме подоланню низки негативних соціально-економічних тенденцій, що стали характерними для гірських територій в Україні. Основні положення щодо створення й механізмів функціонування територій пріоритетного розвитку у гірських районах Карпат висвітлювалися раніше [34, с. 81].

Слід підкреслити, що створення системи добробуту інвесторів також пропонується як інструмент компенсації низького індексу інвестиційної

привабливості в гірських районах і стати рушійною силою низького індексу інвестиційної привабливості в гірських районах. Реалізувати свої порівняльні переваги, до яких належать унікальність гірських природних ресурсів, населення, національно-культурного потенціалу та висока суспільна роль. На пріоритетних територіях розвитку рекомендовано запровадити спеціальні митно-податкові системи, а також механізми компенсацій та субсидій для інвесторів у контексті реалізації проектів, погоджених з органом управління ТПР [9, с. 156].

Пільговий режим інвестиційної діяльності поширювати на такі види господарської діяльності та виробництва:

- спрямований на створення можливостей працевлаштування для місцевих жителів;
- звертати увагу на ефективне використання місцевих природних ресурсів;
- відповідає високим екологічним стандартам і не становить загрози природним горам;
- забезпечувати виробництво конкурентоспроможних товарів і послуг та сприяти наповненню місцевих бюджетів [9, с. 155].

Створення зон пріоритетного розвитку забезпечить ефект прискореного економічного розвитку гірських територій та рівність соціально-економічних умов проживання населення гірської та рівнинної територій України, забезпечуючи тим самим захист населення, національної культури та екологічного потенціалу гірських районів. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку регіону шляхом запровадження системи ТПР сприятиме вирішенню завдання підвищення рівня його сталого розвитку, особливо рівня раціонального використання природних ресурсів регіону. Наша оцінка (табл. 3.1.) має величезні резерви для зростання [34, с. 68].

Таблиця 3.1.

**Індекси сталого використання природно-ресурсного потенціалу
Карпатського регіону України**

Вид природних ресурсів	Зважені індекси сталості використання видів ресурсів	Вагові коефіцієнти впливу на досягнення цілей сталого розвитку	Агрегований індекс сталості
Мінерально-сировинні	0,472	0,05	0,024
Земельні	0,530	0,30	0,176
Лісові	0,560	0,35	0,196
Водні	0,627	0,15	0,094
Рекреаційні	0,701	0,15	0,105
Усього		1,00	0,578

Загальне значення індексу сталого використання природно-ресурсного потенціалу регіону Українських Карпат, отримане за результатами оцінки, становить 0,578, що свідчить про те, що сучасний стан природного використання в регіоні не відповідає принципам, нормам і вимогам «Природокористування». Стратегія сталого розвитку, і вказує на необхідність вжиття заходів у багатьох напрямках, включаючи економічні, соціальні, екологічні та інституційні, щоб привести управління природним станом у відповідність до сучасних вимог.

Насамперед, масштаби, форми, засоби та механізми використання надр відповідають принципам сталого розвитку (усунення негативних впливів гірничої та гірничо-хімічної промисловості, рекультивація порушених земель, переробка, повторне використання, захоронення добувної промисловості) відходів, ініціювати проекти геологорозвідки та затверджувати нові запаси мінеральної сировини для відшкодування видобутої мінеральної сировини, підвищення економічного ефекту від використання надр для регіону та його населення), земельних ресурсів (збільшення економічної вигоди землекористування, вирішення соціальних проблем села, відновлення та підтримання природної родючості ґрунтів, оптимізація структури землекористування, впровадження протиерозійних заходів, вирішення проблеми переміщення земель сучасних полігонів твердих побутових відходів з метою уникнення блокування земель та хімічного забруднення), водних ресурсів (зупин. скидання забруднюючих речовин, відповідати встановленим нормам чистоти водозбору, здійснювати протипаводкові заходи для запобігання

шкідливому впливу водних об'єктів та збільшення економічної вигоди водних об'єктів).

Отже, ефективним шляхом розвитку туризму в Українських Карпатах є запровадження спеціальної системи інвестиційної діяльності в зонах пріоритетного розвитку, створених у гірській місцевості. Приємно, що відповідні пропозиції отримали позитивну відповідь Спеціального комітету Верховної Ради України. Реальна їх реалізація могла б змінити мляві соціально-економічні тенденції розвитку регіону Українських Карпат.

Основними напрямками активізації соціально-економічного розвитку гірських територій є: державна підтримка розвитку гірських населених пунктів та соціальний захист гірських жителів відповідно до відповідної національної політики, формування багатофункціонального управлінського та адміністративно-економічного механізму. У цьому контексті основними складовими соціально-економічного механізму реалізації принципів сталого розвитку гірських територій є: ринкові механізми управління, національна підтримка гірських територій, повна інтеграція в імплементаційну структуру європейської гірської політики, вирішення проблемних питань. проблеми розвитку на місцевому рівні, формування та реалізація планів інституційного та регіонального розвитку галузей.

Висновки до розділу 3

Отже, проаналізувавши перспективи розвитку туризму в українських Карпатах, можна зробити наступні висновки:

Ефективним шляхом розвитку туризму в Українських Карпатах є запровадження спеціальної системи інвестиційної діяльності в зонах пріоритетного розвитку, створених у гірській місцевості. Приємно, що відповідні пропозиції отримали позитивну відповідь Спеціального комітету Верховної Ради

України. Реальна їх реалізація могла б змінити мляві соціально-економічні тенденції розвитку регіону Українських Карпат.

Основними напрямками активізації соціально-економічного розвитку гірських територій є: державна підтримка розвитку гірських населених пунктів та соціальний захист гірських жителів відповідно до відповідної національної політики, формування багатофункціонального управлінського та адміністративно-економічного механізму. У цьому контексті основними складовими соціально-економічного механізму реалізації принципів сталого розвитку гірських територій є: ринкові механізми управління, національна підтримка гірських територій, повна інтеграція в імплементаційну структуру європейської гірської політики, вирішення проблемних питань. проблеми розвитку на місцевому рівні, формування та реалізація планів інституційного та регіонального розвитку галузей.

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізувавши стан та перспективи розвитку туризму Карпатського регіону України, можна зробити наступні висновки:

Аналіз теоретичних досліджень показує, що єдиного підходу до концептуального визначення інституцій класифікації туризму ні в навчальній, ні в науковій літературі немає. Ця проблема призводить до нечіткого та суперечливого тлумачення цих понять і створює проблеми в процесі правового

регулювання туристичної діяльності. З цих проблем різні вчені висунули свої думки та результати досліджень, а систематизація та узагальнення цих думок та результатів досліджень дозволить вирішити проблеми та створити єдину категорію концептуальних прийомів. На основі проведеного дослідження виділено основні характеристики туризму, які покладені в основу підходу, прийнятого в даній статті, до пояснення вищезазначених понять. Ми вважаємо, що під туризмом слід розуміти діяльність, яка включає споживання готельних, ресторанних, транспортних, екскурсійних та інших послуг і пов'язана з відпочинковими, навчальними, професійними, діловими поїздками поза місцем постійного проживання, спортивних, релігійних та інших цілей, але платні заходи в помешканні не проводяться. Варто зазначити, що необхідно розрізняти поняття «туризм» і «туристична діяльність». Порівняльна характеристика наведених понять на основі їх основних характеристик дозволяє зробити висновок, що під туризмом слід розуміти безпосередній процес подорожі, а під туристичною діяльністю – механізми, що забезпечують його здійснення.

Концепція сталого розвитку в туризмі надає інструменти та можливості для окреслення моделі економічної стійкості, яку можна розробити без урахування співвідношення поточних і майбутніх пріоритетів. Враховуючи різноманіття видів туризму, необхідно ввести кожен вид туризму в збалансоване русло розвитку. Це можливо, якщо невід'ємною частиною цього є повага до місцевих жителів і раціональне використання природних ресурсів. Сталий туризм – це процес, який задовольняє потреби відвідувачів, туристів і приймаючих громад, зберігаючи та розвиваючи майбутні можливості.

Туризм є складним, дорогим процесом, який потребує великої кількості інформації, яку часто важко, а іноді й неможливо отримати. Ці та інші питання потребують подальшого опрацювання на міжнародному та національному рівнях.

Для перелому ситуації та підвищення інвестиційної привабливості регіону та інвестиційної активності у сфері туристично-відпочинкових комплексів необхідно створити відповідні фінансові стимули та підвищити роль власних

джерел фінансування суб'єктів господарювання за рахунок до відрахування прибутку та амортизації, а також майбутній розвиток туризму на Прикарпатті потребує більш активної підтримки з боку держави щодо інформації та просування туристичних продуктів. Ця підтримка може приймати форму прямих капіталовкладень, фінансових стимулів для приватних капіталовкладень, а також витрат на рекламні та інформаційні кампанії. Але як би не говорили про конкретні напрямки, перспективи виходу регіонального туризму на світовий туристичний ринок залежатимуть від двох основних факторів: забезпечення комплексного підходу до територіального розвитку та ефективності національної регіональної політики. Інструментом реалізації останнього слід розглядати державний план соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, який має ефективно реалізувати ідею забезпечення соціально-економічного прогресу регіону через державну підтримку пріоритетних галузей.

Особливості діяльності туристичних підприємств регіону дають змогу визначити сильні та слабкі сторони розвитку туризму в Карпатському регіоні. На основі даних фінансової звітності запропоновано п'ять підсистем для комплексного аналізу фінансового стану турфірм і туроператорів регіону. Розкрито можливість застосування додаткових моделей для прогнозування фінансових результатів діяльності суб'єктів туристичної діяльності.

Ми виділили для розгляду такі проекти: Карпатський екологічний огляд (КЕО), Збереження лісів особливої цінності, Посилення участі громадськості у процесі імплементації Карпатської Конвенції, Центрально європейська ініціатива, EU INTERREG ІІВ CADSES Карпатський проект, Карпатська нагода» та детально розглянули Концепцію розвитку гірських територій українських Карпат. Метою концепції є визначення пріоритетних напрямків розвитку гір та створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сталого розвитку Українських Карпат. Реалізація Концепції сприятиме ефективному територіальному розвитку Карпатського регіону та дасть можливість забезпечити: вирівнювання розривів регіонального розвитку шляхом реалізації спільних проектів, спрямованих на вирішення проблем

розвитку Карпатського регіону, активізацію міжрегіональних та міжрегіональних – прикордонне співробітництво, спрямоване на досягнення сталого розвитку Українських Карпат тощо.

Ефективним шляхом розвитку туризму в Українських Карпатах є запровадження спеціальної системи інвестиційної діяльності в зонах пріоритетного розвитку, створених у гірській місцевості. Приємно, що відповідні пропозиції отримали позитивну відповідь Спеціального комітету Верховної Ради України. Реальна їх реалізація могла б змінити мляві соціально-економічні тенденції розвитку регіону Українських Карпат.

Основними напрямками активізації соціально-економічного розвитку гірських територій є: державна підтримка розвитку гірських населених пунктів та соціальний захист гірських жителів відповідно до відповідної національної політики, формування багатофункціонального управлінського та адміністративно-економічного механізму. У цьому контексті основними складовими соціально-економічного механізму реалізації принципів сталого розвитку гірських територій є: ринкові механізми управління, національна підтримка гірських територій, повна інтеграція в імплементаційну структуру європейської гірської політики, вирішення проблемних питань. проблеми розвитку на місцевому рівні, формування та реалізація планів інституційного та регіонального розвитку галузей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонова Л. Г., Агафонова О. Є. Резерви розвитку туризму в Україні та можливості їх реалізації. Економіка: проблеми теорії та практики. 2004. №190. С. 343–350.
2. Білоногов А. Г. Методологічні підходи до розробки доктрини економічної безпеки сфери туризму: Препринт. 2010.
3. Біржаков М. Б, Козаков Н. П. Безпека у туризмі. Вид-во «Герда», 2007. 208 с.

4. Богданова Ж. А. Поняття та види туристичної діяльності в Україні. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2009. № 4 (50). С. 194–197.
5. Бочкарьова Т. В. Екотуризм: аналіз існуючого міжнародного досвіду. 2010. URL: http://tourlib.net/statti_tourism/bochkareva.htm.
6. Вачевський М.В., Свінцов О.М., Кузнєцов В.Ф. Розвиток рекреаційної сфери в Карпатському регіоні. Український бальнеологічний журнал. 2001. №1. С. 99-104.
7. Ведмідь Н. І. Класифікація санаторно-курортних і оздоровчих підприємств. Культура народів Причорномор'я. 2012. №238. С. 9-13.
8. Гаман П. І. Державне регулювання розвитку рекреаційної сфери Карпатського регіону України. Київ. 2022.
9. Гамор Ф. Д. Гори і люди (у контексті сталого розвитку) : матеріали міжн. конф. (14-18 жовт. 2002 р. Рахів : Карпатський біосферний заповідник, 2002. Т. 1. 509 с.
10. Гарбера О. Є. Основні теоретичні та практичні аспекти інноваційної діяльності в туристичному господарстві України. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 23. С. 29-32.
11. Гнаткович О.Д. Оцінка привабливості туристичних ресурсів Карпатського регіону. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/31.pdf>.
12. Горбовий В. Системні проблеми Карпатського євро регіону та шляхи їх вирішення. Єврорегіони: досвід і перспективи. Львів: ІРД НАН України, 2003. С. 122-130.
13. Гулевська Н. М. Передумови формування стійкого туризму. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2007. № 2. С. 130–134.
14. Гуржій Н. М. Інноваційні технології в туристичній індустрії. Міжнародний науково-виробничий журнал. Інноваційно-інвестиційна діяльність: сталий розвиток економіки. 2013. №1. С. 5-9.
15. Давидова О. Г. Державне регулювання розвитку туристичної діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец.

- 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Полтава, 2013. 20 с.
16. Доктрина сталого розвитку. URL: <http://www.semenets.soborna.org.ua>
17. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму. Чернівці, «Прут». 1996. 288 с.
18. Жук І. З. Управління маркетинговою діяльністю суб'єктів туристичного бізнесу в Україні: дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.03; Львівський національний ун-т імені Івана Франка. Львів, 2015. 214 с.
19. Жук П. В. Спеціальний режим інвестиційної діяльності як необхідний механізм стимулювання сталого економічного розвитку гірських територій в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Актуальні проблеми регіонального розвитку. Львів, 2012. Вип. 6 (98). С. 55-66.
20. Загальна характеристика лісів України. Державне агентство лісових ресурсів України. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921. – Назва з екрана.
21. Закарпаття у Державній програмі розвитку регіону українських Карпат на 2020-2023 роки. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11428>
22. Звіт з базового дослідження стратегічного пріоритету Закарпатської області "Розвиток туризму та курортно-рекреаційної сфери". Проект з регіонального врядування та розвитку – Україна. Ужгород, 2007.
23. Зінько Ю. Екологічні аспекти рекреаційно-туристичної діяльності в Українських Карпатах. Екологічна ситуація в Карпатах: на початку XXI століття: сучасний стан і шляхи вирішення проблем : Матеріали міжнар. конф. Львів, 2013. С. 56-64.
24. Зінько Ю.В. Інноваційні форми занять в сільському туризмі та агротуризмі. Наук. вісн. нац. у-ту біоресурсів і природокористування України. Сер. Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. Київ. ВЦ НУБіП України, 2011. Вип. 163, Ч. 1. С.30-38.

25. Кальченко О. М. Інноваційно-інвестиційний механізм підвищення ефективності підприємств туристичної галузі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Полтава, 2012. 20 с.
26. Карпатська конвенція: запитання відповідь. URL: http://www.dossier.org.ua/sites/default/files/carp_conv_ukr_01.pdf
27. Карпатський економічний район. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Карпатський_економічний_район/.
28. Кислий В. Н. До проблеми оптимізації відтворення та використання ресурсного потенціалу лісів в умовах багатоцільового лісокористування. Вісник Сумського державного університету: Науково-методичні основи природокористування. Суми: «Ризоцентр» СумДУ, 2005, №4. С. 44-56.
29. Кифяк В. М. Організація туристичної діяльності в Україні – Чернівці – XXI, 2003 – 300 с.
30. Кифяк О.В. Розвиток рекреаційних ринків у регіоні. Фінанси України – 2005. №9(118). С. 64.
31. Концептуальні засади сталого розвитку гірського регіону : монографія / за ред. М. А. Голубця. Львів : Поллі, 2007. 288 с.
32. Кравців В. С., Гринів Л. С., Копач М. В., Кузик С. П. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери: Наукове видання. Львів: НАН України. ІРД НАН України. 1999. 78 с.
33. Кравців В. С. Концептуальні засади розробки та реалізації державної програми сталого розвитку Українських Карпат. Економіка України. 2013. № 1. С. 4-11.
34. Кравців В. С. Стале природокористування у Карпатському регіоні України: оцінка, проблеми, перспективи (наукова доповідь); НАН України. Інститут регіональних досліджень. Львів, 2014. 120 с.
35. Кривега Л. Д. Світовий туризм: тенденції розвитку. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/>
36. Лавейкіна Є. С. Оцінка природно-ресурсного потенціалу та перспективи розвитку Карпатського регіону. Науковий вісник Ужгородського

- національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. № 20 (2). С. 76-77.
37. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): навчальний посібник. Київ. Альтерпрес, 2003. 436 с.
38. Мельничук М. Г. Процесно-орієнтований облік та контроль витрат авіатранспортного підприємства. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнародний збірник наукових праць. Вип. 1 (13). С. 216–221.
39. Мітюк О.В. Оцінка привабливості туристичних об'єктів і територій. Матеріали 7-ї Міжн. міждисц. конф. молодих вчених «Шевченківська весна 2009». Київ. 2009. С. 59-60.
40. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України : монографія / за ред. Б. В. Буркинського ; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, Інститут географії НАН України, Інститут проблем природокористування та екології. – Одеса : ППРЕЕД НАН України, 2012. 714 с.
41. Ніколаєв К. Д., Бабікова К. О., Ісаєнко В. М. Екологічна паспортизація туристичних об'єктів як складова природо ресурсного права. Modern trends in scientific thought development: materials digest of the 2nd International Scientific Conference. Juridical sciences, open section / All-Ukrainian Academic Union of specialists for professional assessment of scientific research and pedagogical activity. Odessa: InPress, 2011. P. 34 - 36.
42. Поплавська Ж. В., Поплавський В.Г. Фінансово-організаційні аспекти туристичного бізнесу. Фінанси України – 2006. №1(122). С. 121.
43. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР зі змін. і доп., ред. від 13.08.2020. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1282-15>.
44. Програма розвитку туризму та курортів в Івано-Франківській області на 2021-2023 роки. URL: https://oda.carpathia.gov.ua/sites/default/files/upload/201124_0690.pdf.

45. Програма розвитку туризму та курортів у Закарпатській області на 2021-2023 роки. URL: https://oda.carpathia.gov.ua/sites/default/files/upload/201124_0690.pdf.
46. Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2021- 2025 роки. URL: https://loda.gov.ua/upload/users_files/32/upload/Programa%20rozvYtku%20turYzmu%20u%20L_viv_s_kiy%20oblasti%20na%202021-2025%20rokY.pdf.
47. Романів П. Аналіз ресурсної привабливості Українських Карпат для цілей розвитку пізнавального туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/romaniv.htm.
48. Рошко, Н. Б. Ліцензування в туристичній галузі України як фактор державного регулювання її розвитку. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». 2010. Випуск 118. С. 41-43.
49. Рошко, Н. Б. Прогнозування доходів туристичних підприємств на основі адитивного моделювання. «Вчені записки Університету «КРОК» (економічні науки). № 34. С. 292-300.
50. Руденко Л. Г. Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ столітті (географічний аспект. Київ: Академперіодика, 2005. 320 с.
51. Смирнов І.Г. Логістичні стратегії сталого розвитку туризму в регіональному вимірі. Географія та туризм: Наук. зб. К.:ВГЛ «Обрії», 2007. Вип.1. С.60-68.
52. Смирнов І.Г. Логістика ресурсної бази туризму як чинник його сталого розвитку. Географія та туризм: Наук. зб. Київ: ЛГТ, 2009. Вип. 2. С.68-77.
53. Сокол Т. Поняттєво-категоріальний апарат спеціальних дисциплін професійної підготовки менеджерів туристичної індустрії. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2009. Вип. 1. С. 126–132.
54. Статистичний бюлетень «Туристична діяльність в Україні у 2022 році». Державна служба статистики України. Київ, 2023.
55. Стойко С. Роль природно-заповідного фонду Карпат у збереженні етнокультурної спадщини гуцулів, бойків, лемків. Зелені Карпати. 2004. №1-2. С.27-29.

56. Стратегія сталого розвитку туризму і курортів в Україні. URL: <http://www.vincult.org.ua>
57. Ткачук Л. Сутність туризму як багатоаспектного суспільного явища. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017. Вип. 1 (66). 2 (67). С. 109–113.
58. Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку: монографія. Харків. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. 268 с.
59. Федорченко В. К., Дьорова Т. А. Історія туризму в Україні: Навч. посіб. Київ: Вища школа, 2002. 195 с.
60. CSD Indicators for Sustainable Development. URL: <http://www.unwto.org>
61. Kaspar C. Die Tourismuslehre im Grundriss. Bern; Stuttgart; Wien: Haupt, 1996. 194 p.